

LO GAI SABER

N° 571,
autom de 2023

CANTEM NADAL

*La pastoral Maurel
Nadal
I - Nadau ; II - Ai ! la bona fortuna*

Clariana dei Ginèstas
Pèire Godelin
Nicolau Sabòli

CASÈRN

*Libertat
L'amor augmentat*

Anna Jouve
Fabienne Vayrette

ASSAG

Occitans e Catalans - una aventura comuna (I)

Joan Penent

LENGA

*De la plaça dels mots dins la frasa occitana
Cronica del DGLO
Tornar a la realitat
Servitud, beatitud, sollicitud*

Florian Vernet
Joan Penent

COMMUNICAT

L'òbra grand

Academia Occitana

TRIBUNA

Una Occitania binacionala

Jean-Charles Valadier

LECTURAS per Franc Bardòu, Joan Penent, Joan Salas-Lostau, Florian Vernet

N° 571, autom de 2023

LO GAI SABER

LO GAI SABER

" Car es tu la patria e tu la libertat ! "

Cantem Nadal !

N° 571
autom de 2023

CNL
CENTRE
NATIONAL
DU LIVRE

CG
CONSEIL DÉPARTEMENTAL
HAUTE-GARONNE.FR

N° ISSN 0047-4916
Prètz de venda : 10€

Lo Gai Saber, revista trimestrala fondada en 1919, es una publicacion de l'*Escòla Occitana*.

Comitat de redaccion : Franc Bardòu, Felip Carbona, Paulina Kamakine, Aurelià Lassaca, Joan Penent, Joan Salles-Loustau, Florian Vernet, Sèrgi Viaule.

Direccion : Joan Salles-Loustau.

La citacion de cobèrta es empruntada a Calendau de Frederic Mistral, cant IV, § 22.

Redaccion : Revista *Lo Gai Saber*
11 rue du Bois, F 64510 Bordes.

Sèt social : *Escòla Occitana*, Ostal d'Occitania
11 carrièra Malcosinat, F 31000 Tolosa.

Email : contacte@logaisaber.com
www.logaisaber.com
Commission paritària n° 0920 G 83635

Publicat amb l'ajuda del

e del

Cobèrta : Joan Francés (Lo Puèi de Velai 1580 - París 1650).
L'Adoracion dels pastors (detalh), Gannat, glèisa

Creacion : Messages SAS,
111 rue Nicolas Vauquelin, 31100 Toulouse
11 carrièra Nicolas Vauquelin, 31100 Tolosa

Mesa en pagina : Cyril Favory/IEO OPM

N° ISSN 0047-4916
Dépôt légal : décembre 2023

© Lo Gai Saber, decembre de 2023

Le code de la propriété intellectuelle du 1er juillet 1992 interdit expressément la photocopie à usage collectif sans autorisation des ayants-droit. Or, cette pratique en se généralisant provoquerait une baisse brutale des achats de livres, au point que la possibilité même pour les auteurs de créer des œuvres nouvelles et de les faire éditer correctement est aujourd'hui menacée.

Nous rappelons donc que toute reproduction, partielle ou totale, du présent ouvrage est interdite sans autorisation de l'Éditeur ou du Centre français d'exploitation du droit de copie (CFC — 3, rue d'Hautefeuille — 75006 Paris).

LO GAI SABER

Nº 571
autom de 2023

ABONAMENT 2024

Dòmna, Sénher,

Vòstre abonament s'acaba amb aqueste numèro del Gai Saber. Pensatz a lo renovar sense esperar.

Trobaretz las modalitats e lo butletin d'abonament en pagina 104.

Mercés per vòstra fisança e vòstre sosten.

Lo Gai Saber

LO GAI SABER - N° 571

autom de 2023

9 Editorial

CANTEM NADAL

13 <i>La pastoral Maurel</i>	Clariana dei Ginèstas
21 <i>Nadal</i>	Pèire Godelin
23 <i>I - Nadau ; II - Ai ! la bòna fortuna</i>	Nicolau Sabòli

CASÈRN

29 <i>Libertat</i>	Anna Jouve
33 <i>L'amor augmentat</i>	Fabienne Vayrette

ASSAG

- 39 *Occitans e Catalans - una aventura comuna (1)* Joan Penent

LENGA

51 <i>De la plaça dels mots dins la frasa occitana</i>	Florian Vernet
61 <i>Cronica del DGLO</i>	Joan Penent
61 <i>Tornar a la realitat</i>	
64 <i>Servitud, beatitud, sollicitud</i>	

COMMUNICAT

69 <i>L'òbra grand</i>	Academia Occitana

TRIBUNA

71 <i>Una Occitania binacionala</i>	Jean-Charles Valadier

LO GAI SABER - N° 571

autom de 2023

LECTURAS per Franc Bardòu, Joan Penent, Joan Salas-Lostau, Florian Vernet

85 Bernat Manciet, *Au pays de l'esquive ; Sonets*

89 Cecila Chapduèlh, *Mina de plomb, Mina de ren*

91 Joan-Loís Viguièr, *Tu*

93 Sèrgi Labatut , *Tròces del Temps*

95 Sèrgi Viaule, *Itinerari d'un resistant*

98 Lo Grelh Roergàs, *Lo diccionari general occitan de Cantalaut*

99 Danís Chapduelh, *Lexique Français-Occitan / lexic Occitan-francés* (lemosin)

RECRUTAMENT

PUBLICAR DINS LO GAI SABER

Lo *Gai Saber* s'adreça per vocacion a totes los Occitans en occitan. Nòstra revista se vòl responsabla de cap a sos lectors de la clartat e de la correccion de la lenga emplegada.

Aquò fa que las presentacions e los articles de fons (assages, cronicas, critica literària, questions de lenga, istòria...) devon èsser prepausats unicament en occitan estandard, comprés coma la varietat lingüistica comuna a totes los que se vòlon informar e desiran comunicar dins nòstra lenga. La tòca es de ne rendre la lectura aisida e d'évitar que – coma arriba tròp sovent – la matèria occitana siá tractada en francés. Tot cadun i ganha, l'occitan en primièr.

Per los tèxtes de creacion, a interès comparable, la prioritat es donada als tèxtes prepausats en occitan estandard. Los tèxtes dialectals retenguts seràn acompanhats de las nòtas explicativas necessàrias a lor comprensió.

Dins totes los cases, la redaccion verifica la coèrècia de la lenga e pòrta las correccions utilas. Per aquò far, s'empara prioritàriament suls espleits que son la *Gramatica de l'occitan estandard* (Dir. Florian Vernet, Collègi d'Occitania / Academia Occitana, Tolosa, 2020) e lo *DGLO* (Diccionari General de la Lengua Occitana) : <https://www.academiaoccitana.eu/ressorsas/>

Las proposicions de contribucion son a mandar per fichièr numerizat a l'adreça : contacte@logaisaber.com

Per sometre un article o un tèxte a la publicacion, cal èsser a jorn de son abonament.

Lo Gai Saber

EDITORIAL

Se la tradicion provençala de Nadal – o Calenda – es pertot coneguda, es tròp sovent jol prisme francesat e folclorizat dels contes de Daudet. Per aquò, es tant siá ben dins nòstra lenga qu'aquela tradicion s'es faiturada e transmesa. Demest los innumbrables « nadals » que se respondon d'un cap a l'autre d'Occitania, los de Sabòli o de Godelin que donam aici, son de classics del genre. Dins las pastoralas, èco lonhdan dels mistèrs medievals, es una communitat sencera que s'apropria lo camp religiós. A partir dels evangèlis canonics o apocrifes, mesclats a còps del legendari pagan, s'i representa amb son èime e sa socialitat. La « Pastorala Maurel », del nom del son autor marselhés, es la mai coneguda per son ambicion e per son succès, jamai desmentit despuèi sa creacion en 1844. Nos es presentada per **Clariana dei Ginèstas** dins lo quite provençal dins la qual es jogada. Aqueste an encara, coneisserà mai d'una representacion.

Anna Jouve (« Libertat ») e Fabienne Vayrette (« L'amor augmentat ») pausan dins lo Casèrn caduna son espiar sus doas femnas de nòstre temps, dins doas situacions plan desparièras. Las doas autoras an per aquò en comun d'aver seguit lo talhièr d'escriptura del Collègi d'Occitania.

Dins la rubrica Assag, Joan Penent dona la primièra partida d'una cronologia titolada « Occitans e Catalans – una aventura comuna », perlongament de son obratge de 2009 (agotat) *Occitanie. L'épopée des origines*.

Lo Gai Saber foguèt fondat inicialament per difusar l'occitan dins sa fòrma classica. Dins la rubrica Lenga, persec son prètzfait d'explicitacion e de pedagogia, adossat a l'Academia occitana. Es aital que Florian Vernet torna aici sus la plaça dels mots dins la frasa occitana, mai que mai a partir d'exemples preses dins l'òbra de Bodon. Que Joan Penent establís la regularitat de la preséncia de la -e de sosten dins de categorias de mots donadas, e la necessitat de notar aquela realitat fonologica a l'escrit. E que los lectors del *Gai Saber* son los primièrs beneficiaris del trabalh de fons de l'Academia occitana. Li devèm la primièra *Gramatica de l'occitan estandard*, lo desenvolopament del *Diccionari General de la Lenga Occitana* (DGLO), un conjugador en linha, diferents lexis, tot aquò establít collegialament e dins la transparéncia (www.academiaoccitana.eu). Se ne cresèm lo comunicat que nos manda, sembla qu'aja d'imitators diversament inspirats. Lo debat es obèrt.

L'article de Jean-Charles Valadier « Una Occitania binaционаla » es l'escasença pel *Gai Saber* d'inaugurar una novèla rubrica titolada Tribuna. Serà d'ara enlà obèrta a de contribucions sus l'avenir de la lenga o, coma aici, sus nòstra ciutadanetat.

Los libres que nos mandatz son sistematicament recensats dins la rubrica Lecturas. Non manquetz pas l'escasença de far conéisser vòstras publicacions.

Vòstre abonament per l'annada 2023 s'acaba amb aqueste numèro. Pensatz a lo renovar e, perqué pas, a ofrir un abonament per 2024 a una persona que vos es cara.

Bon Nadal !

Joan Salas-Lostau

CANTEM NADAL

LA PASTORALA MAUREL

Clariana dei Ginèstas

La Pastoralà Maurel, qu'es aquò ?
Es au 7 de la carrièra Nau de Marselha que i aviá lo sèti dau « Cercle Catolic Obrièr » (bailejat alòr per l'Abat Julien) que en 1844 Antòni Maurel escriu sa « Pastoralà Maurel ». Dedins, en mai de Maria, li es jugat qu'un solet ròtle de frema ; l'epòca es pas encara fòrça obèrta a las fremas au teatre ! D'aqueu temps, pas gaire de divertiments per lo pòble, tanben aquela pèça, comica e solemna, fa flòri. De teatres, de salas comunalas, naisson ansin dins cada vila, la magia de Calenda es aquí... Fau sacher qu'en 1900, lei Bocas dau Ròse, levat de Marselha, chifra-van mai de quatre cents associacions pastoralièras que jugavan la Pastoralà Maurel.

La Pastoralà Maurel es d'en promièr una òbra literària redigida en vers, que lo tèma repausa sus aquel liame inalterable entre lo mortau e l'immortau : la naissença de Nòstre-Senhor Jèsus Crist. La Pastoralà Maurel es tanben una pèça de teatre en cinc actes, mesa en scèna e jugada en Provença en temps Calendau. Escricha dins la riquesa de la lenga provençala, dins la diversificacion d'aqueu parlar naturau e populari dei fideus, deis obrièrs e païsans dau sègle XIXen, la Pastoralà Maurel redaura lo blason d'aquelei que vivon sota lo mistrau, d'aquelei que parlan dei doas mans, d'aquelei que la cara luse de sa color miegterranha, e tanben d'aquelei que senton encara lo brèç de generacions d'avis.

La Pastoral Maurel es subretot un tablèu de vida de quauquei personatges-tipos dau sègle XIXen. Tenent compte dei costumas morales de son tempss, Maurel li pinta aquí tota una tièra de mestièrs – au gaubi oblidat perque desparesissut – complit per de gents que, cadun de son biais, s’armoniza o s’afronta ambé l’autre, per son èime, sa vergonha, son rebat uman, sei fondaments que s’escafan pas, seis estats d’anma, son reng social, seis ajusts materiaus e vestimentaris... Segur, cadun carreja en eu una feblesa davant l’adversitat, mas ne’n ressort una energia interiora non sopçonada, una fòrça mentala ierarquizada, impausanta, quasi majestuosa per solide estacament a son terraire, a sei racinas, e per son franc-parlar ; dins un temps que, si la lenga provençala subisse ja lei sobresauts d’una somnolència – Mistral a just quatòrze ans e pas un peu au menton – paradoxalament la Pastoral Maurel, ela, trefolissent mai que mai dins una region qu’a cha pauc s’industrializa e... plan-planet, se duerbe vèrs lo monde.

La Pastoral Maurel es enfin la representacion articulada de la Nativitat, d’onte l’espectator ne sortirà afectat d’emocion. Li descubrirà, davant de decòrs encolorits de lume e de jòia, una vertadièra *crècha* (grèpia) vieuta, qu’en son dedins, li prenon vida d’umiles santons portaires de morala. A través sei bèus e fons messatges, d’amistat, d’amor – d’amor divin e d’amor per leis autrei – sabon perdonar, e nos revèlan alòr l’escòla de la segonda chança.

L'ISTÒRIA

Dessota un estelam d'ivèrn, l'àngel Gabrièu - leis àngels (lei vòtz dau ceu) anóncian ai pastres la naissença de Jèsus, lo Sauvadòr de l'umanitat. Es d'en promièr aquela preséncia pastoralà qu'aparaisse sus scèna, aqueu monde a priòri « rufe e bestiau », mai dins son èime tras que ligat ais àngels divins, e animat d'una paciéncia e d'una soliditat a tota espròva ; que, per son estonament, atira l'atencion dau public. Promièrs messatgièrs que manda lo Cèu, desvelhats en plen sòm tre lo moment an per mission de proclamar la granda nòva ais estatjants deis alentorns, puèi de lei conduire toteis ensèm au Sant-Estable per fin de secorrir aquela família en destressa. A son entorn, e per fin de provar lo verai ò la faussetat dau messatge reculhit, e dins la tòca de tenir lo public en alen, venon vanegar d'autrei gentes.

Vaquí Pimparrat « lo Flambèu deis amotlaires », tau que si presenta sensa pas ges de discrecion. Instable, aqueu solitari au grand còr, parpalhon dei vilas coma dei campanhas, rusat, mai rassegurant, viu – qu'es ren pas de va dire – ligat a sa « polideta », son utís de trabalh, tot de jòia e d'amor, que per eu remplaçariá ben... una frema. Assabentant alòr la bona nòva, mai que la cresença au messatge es ben tròp dependenta de l'influéncia e dau nivèu de la botelha, l'espectator lo trovarà totjorn present, au bòn endrech e au bòn moment, bòrd que , se beu, creirà... *Lo Sauvadòr lo garirà de sei defaults.*

Arriva alora lo monièr, natura tranquilla e totjorn rasonabla. Anma partejada ame eu meme, son can, son ai [ase] , son bèl ai pomponejat, son ai a la bèla vòtz, son ai musician, son tras que brave ai – la flor deis ais dau quartièr – e sa frema, totun, lo bonaür de son prètzfach es a la rata porcion de la lùbia e de la fòrça dau vent... Transicion viventa dau viure, jusqu'à la grèpia, luse en aqueu solide artisan de la transformacion dau blad dau

païsan en pan jornadièr, la jòia de portar la bona nòva. Nòstre monièr parat de blanc representa lo simbòle major e indispensable dau manjar de basa dins l'anar au sègle XIXen... *es un sac de farina en man qu'arriwarà a la Crècha.*

E per fin de pebrar, ais uèlhs de l'espectator, lei vertadièrei diferéncias socialas, l'autor li va enserter de bèu monde, en l'ocurréncia un triò de vièlhs : Margarida-Jordan-Rostida. Bèla façada que fòrman aqueu pareu « Margarida-Jordan », òstes benefasents, que lo nivèu sociau permete d'usar, d'abusar sensa geina nimai sensa escrupule de sei paurei varlets... Mai ben segur au còr d'aquel escapolon meme de la faussa borgesiá de l'epòca, se li resquilhan de sentiments, de la man delà d'una aparença tròp richa – aqueu trio de vièlhs laissariá pas supausar una passion amorosa secrèta, endormida coma un recaliu pas encara empu-rat, mai ben segur enebida dins un temps noirit de tròp de cauvas que se ne'n fau pas parlar ? Ansin, nòstreis òmes -Jordan e Rostida – rebaton aquí l'estereotipe vivent d'aquela rivalitat sentimentala, quasi chaspada per lo public...

Lo Messia arrenjarà tot aquò ?

Survenon puèi aqueu pareu de cosins, Pistachièr-Giget. A, d'aqueu paure Pistachièr, que la neciera se pòt plus afortir, tròp cresereu dei belei paraulas d'un bomian li prometent sa bòna assisténcia... puèi quauquei sòus en escambi de... son anma. Evocacion manifèsta de la paur rapegada au ventre, Pistachièr saup pas ben coma sortir deis arpions dau bomian, que va, mai que d'un còp e non innocentament, lo rescontrar d'en pertot sus l'estirada e meme jusqu'a la crècha...

Se sabíá çò que l'espèra !

Se ne'n sabíá la senténcia finala !

Per quant a son amic Giget – que garda l'ai sensa l'aguer après – paure òme, fa son pron per l'ajudar, mai... mai... mai...

Aquelei dos varlets comiques, segurament intelligents, pas gaire desgordits malaürosament, amusants maugrat elei, atendrissents meme – perque servidors – son just aquí la vitrina de la bassessa e de la rigiditat dau trabalh a aquela promièra mitat dau sègle dètz-e-noven. Sensa drechs, nima sensa leis de defensa, portaires de pas gaire de dignitat, rabaissats jusqu’a l’aviliment – que, mens considerats que lo bestiari que n’an la garda – vivon despietadosament somés a de condicions de malèstre morau, se recrochant a una soleta plancha de salut : l’element chança !

La trovaràn a l’estable ?

Li carregaràn d’estrenas, li seràn aculhits dei dos braç, en cro-sant un darnièr còp lei piadas dau bomian... aquesto còp charpinat de regrets...

Es pas possible per l’espectator d’oblidar lo bèu-fiu d’aqueu pareu de vièlhs, lo Mèstre Benvengut, ben present, que lo veusatge transformèt en alcolic notòri. Aimant tota mena de fèstas, ribòtas, desbordaments e cançons palhardas, es pas alòr la reproduccion perfuèta d’una inconducha mau-venguda mai inevitabla dins aquel relarg de la borgesiá ? Benvengut, testard, que crese que çò que viu marca mau en cò dei gènts bèn.

Que Dieu lo perdone !

E subretot, per fin d’abrar l’apetís mistic dau public, Maurel escrincella particularament lo releu dau tableau ambe dos autrei personatges, opausats, mai incontornables. L’avugle e son dròlle, d’en promièr, solemne, espirituaü – vertadièra desesperança bastida de popa e d’òs après la pèrda de son enfant – farà manca pas fisança a Simon, son autre dròlle, lucide e apasimaire. *Alòr a nòstre avugle, lo miracle de Jèsus a l’estable va rendre non so-lament lo bonäur deis uèlhs, mai tanben aqueu dau sang : son segon dròlle, ben viu.*

Per quant a son antagonista, lo bomian, aqueu sauvatge sornarut, redobtable, es la neta incarnacion dau vici e de la terror. En retorn de sa brutalitat, qu'espèra ganhar sus lo percors ? Paire d'ocasion de Chicolet, son dròlle, sa mitat de dròlle – a cu deguèt ensenhar l'art dau marrit mestier, aqueu pichon, avant que de lo quitar per rejónher l'avugle – son paire naturau reconeissut – e en li mandant dins lei bregas qu'es qu'un paire - d'esprès.

Mai aquí tanben, es en escotant la leiçon d'aqueu a cu li vouguèt donar «drech de paire» que l'umilitat e la fòrta enveja de repenténia e de renegament van dominar e que, devorat de remòrs un còp au pè de Jèsus, va meme en implorar lo perdon.

Tala una òbra a la Cezanne, aqueu romavatge eterogè – pastres, famílias, jovents ; vièlhs, varlets, artisans, borgés, bomian estonats perque ignorants, trufarèus, dobtós meme, son determinats de cercar dau Messia lo meme camin : aqueu de la remission. Ansin, a fòrça d'una lònga e eficaça persuasion, e embugats d'una novèla fe, van totei mestrejar sei colèras e oblidar, l'espaci de quauqueis oras, sei contrarietats e lanhas abitualas. Es en afrontant per camin tempèstas e auvaris de tota mena qu'aquelei estatjants van finir per arribar, cargats de presents, mai leis uèlhs banhats de devocion, davant dau Messia sus la palha, si prosternar a sei pès e rendre omatge a aquela Santa Família. Copant tot aqueu monològues, dialògues e recreacion scenica, l'espectator li serà transportat per lei celèbres cants de Nové – interpretats en solet o en grope – per de vòtz sublimas e sostenguts per de musicians d'una orquèstra dei mai meritan-tas. A titre d'informacion, aquelei Novés popularis de Sabòli (XVIIen) son encara cantats encuèi a l'ocasion del messas Calendalas dins nòstrei gleisas de Provença.

A l'ímage de la « lenga provençala », lei Pastoraliers – qué que siegue l'òbra pastoraliera jugada, subretot en provençau – Audibert – Audouard – Bellot – semblan èstre lei darnièrs alobatits que tiran lo carreton per produire de bellei representacions d'aquela tradicion Calendala... Mai qu'aquò, lei marrits temps d'encafornament, a l'encauva dau Covid (16 de mars de 2020) engendrèron fòrça problèmas ais associacions que posquèron pas totjorn resistar ai mancaças d'espectacle, tròp de « santons » restèron en sòm... Encuèi, dau temps de quauqueis oras, per que lei comedians tròvan tornar mai lo plaser deis abilhatges de scèna, per que leis espectators perseguisson son evasion davant d'una arderosa crècha viuta, e subretot, subretot, per que la fadaria de nòstrei bèlei tradicions provençalas disparisson pas a tot jamai, poscan aquelei Pastoralas èstre encara e totjorn representadas dins lo teatre provençau !

E coma Antòni Maurel l'escrivèt : « E que dure long-temps ! »

Clariana dei Ginèstas.

PÈIRE GODELIN (1580-1649)

NADAL (1637)

E ! lèu, de pès, fòc al calèl,
mon bonet nòu, ma capa bèla,
qu'ieu corra véser le solelh
que nais uèi d'una alba novèla.

Corram, pastorelets, en tropa,
e cadun fassa çò que diu
per salutar l'Enfantet-Dieu
qu'una vèrges docetament estropa,
e suls potets li mols sa popa.

Pausem-nos, e de genolhós
intrem dins aquesta fenièra ;
car l'Enfantet miraculós
s'i potoneja damb sa mèra.

Corram, pastorelets, en tropa ...

De pietat le còr se m'en va !
Ai ! qui vic jamai tala causa !
Le Senhor que nos ven salvar,
sus un manat de fen repausa.

Corram, pastorelets, en tropa ...

Pensem-i plan, jantils pastors,
sense fa ren que li desplaça,
e per morir sos servitors
viscam en estat de sa gràcia.

Corram, pastorelets, en tropa ...

NICOLAU SABÒLI

(Monteus, Vauclusa, 1614 - Avinhon 1675).

I - NADAU

Sant Josèp

Òu ! De l'ostau ! Mèstre, mestressa,
varlet, chambrièra, çai li a res !
Ai dejà picat pron de fes,
e res non ven ! Quinta rudessa !

L'òste

Me siáu dejà levat tres còps ;
s'aiçò dura, dormirai gaire.
Cu pica abàs ? Qu'es tot aquò ?
Quau siás ? Qué volètz ? Qué fau faire ?

Sant Josèp

Mon bon amic, prenètz la pena
de descendre un pauc aiçavau :
voudriatz lotjar dins vòste ostau
ieu solament ame ma femna ?

L'òste

Vautres siatz de *trobla*-repaus ;
siàs d'aquestei *batur* d'estrada
que *sonjat* ren qu'a faire mau.
Adieu-siatz ! Ma pòrta es serrada¹.

Sant Josèp

Nasarèt es nòsta patria ;
ieu siáu pas tau que me cresètz :
siáu fustièr, m'apèle Josèp,
ma femna s'apèla Maria.

L'òste

Çai li a pron gent, vòle plus res !
Dieu vos done melhor fortuna ;
se me cresètz, demandaretz
ont es lo *logís* de la luna...

Sant Josèp

Retiratz-nos, qué que nos còste :
lotjatz-nos dins lo galatàs ;
vos pagarem nòstre *repàs*,
coma s'eriam a taula d'òste.

L'òste

Vòste sopar serà mau cuèch ;
crese que faretz paura *chiera* ;
car, per segur, aquesta nuèch,
vos lotjaretz a la carrièra.

1 / Barrada.

Sant Josèp

Nos tratètz pas d'aquela sòrta :
elàs ? Vesètz lo temps que fai !
Durbètz-nos ! S'estatz gaire mai,
nos trobaretz mòrts a la pòrta !

L'òste

Vòsta molhèr me fai pietat,
e me rend un pauc plus afable :
vos lotjarai per caritat
dins un pichòt marrit estable.

II – AI ! LA BÒNA FORTUNA

Ai ! la bòna fortuna
que Jèsus siegue nat !
Au cochar de la luna,
l'àngel nos a sonat :
bèn que la nuech siá bruna,
fau anar toi ensèm
visitar la Jacènt.

Leissarem la família
que Dieu nos a donat ;
lei garçons e lei filhas,
lei podèm pas menar :
nautreï, que siam bòn drilhas,
volarem lei cotaus ;
li sarem dins un saut.

Pèr vosautrei, pastressas,
gardaretz lo bestiau,
e saretz lei mestressas
de çò qu'es a l'ostau ;
em aquela promessa,
que sarem de retorn
dins tres o quatre jorns.
Eilà, vers la pineda
condusètz lo tropèu ;
parquejatz vòstei fedas,
castejatz leis anhèus,
se n'i a pas pron de cleda,
nòste bon chin gardon
gardarà lei motons.

Quand sarem a la jaça,
qu'es aquò que farem ?
N'i a ni pan ni fogassa,
e de qué disnarem ?
Garneissem nòstei biaças,
ara qu'avèm lesir
de nos bèn provesir.

Es vrai que lei Mages
sortiràn dau Levant
pèr venir rèndre omatge
a-n-aqueu bèl Enfant ;
mai totjorn l'avantatge
es a nautrei, bergièrs,
d'èstre lei bèu premiers.

CASÈRN

LIBERTAT

Anna Jouve

Se lèva.
Lo jorn.
La vila de Pointe à Pitre sòrt de la sòm. Lo silenci sembla
pegar tant coma l'aire mois. Jos la lutz blanquinèla del solèlh se
desvelan los bastiments raumits cobèrts de tags, los contravents
rosilhats. Una mauta de chins estrifa una caronha.

Degun per carrièras levat una femna, menuda. Sortís
d'un immòble vièlh, d'estile colonial. Camina lèu, los uèlhs tan-
cats al sòl.

Es mestissa, clara, dins la quarantena. Son pel crespat,
descofat, amaga sa cara coma una nívol negra. Pòrta una rauba
d'ostal rafida.

S'arrèsta prèp d'una veitura pichona. Desclava la pòrta.
Se daissa tombar sul sèti. Pausa la tèsta sus lo volant.

L'a tuat ! Ela ! Cossí a pogut ?

Se redreça lèu puèi s'amòda dins un roncar de motor.
Al meteis moment, un camionàs mandat a fum surgís a son cos-
tat en klaxonant. La veitureta truca dins un bac a escobilhas que
s'espandís sus la cauçada. S'arrèsta pas.

Arribada a la Darsa, la femna regaita los albres grands
sus la Plaça de la Victòria, redonda coma un aiguièr amb sa bon-
da al mièg, lo banc ont a costuma de se pausar, los pelicans grises
sus las barcas coloradas... Uèi, lo mercat de l'ortalécia e del pescat

es voide. De vagabonds espelhandrats e de joves jos crack landran en quista de qualche picalha. Un vent de pluèja s'empòrta en remolins d'estraças de papier e de plastic.

Quant de còps es venguda aquí per far lo mercat ? Quand de sacas plenas a tirassadas ? Perqué, per qui ? Se sent transparenta, inutila, invisibla.

E ara, murtrièra.

Qué far ? Ont anar ? Es tan lassa...

Lo commissariat non es luènh, just aprèp lo caireforc. Bastariá que s'anèsse explicar.

O dèuriá far. Mas non lo pòt. N'es incapabla.

« Incapabla », es lo mot qu'el li mandèt, arser, en tornant del trabalh. Èra de marrida umor, après una agarrida amb una de sas mestressas saique. Se seriá deguda excusar, ela, per aver daissat rabinar los faiòls en sauça. Benlèu el esperava que plorèsse, al mens que demandèsse perdon. Mas ela non reagissiá pas. Prenent aqueste silenci per una provocacion, s'avancèt. Respirava fòrt, sarrava lei punhs, sentiá l'alcoòl. Mandèt lentament lo braç en arrièr. Preniá son temps. L'anava tustar fòrt, per li apréner lo respècte.

Non, pas aquesta vetz. Ela arrapèt l'ola de fonda encara brosent sus la gazinièra. Li mandèt un còp dins lo ventre, e un autre sul cap, de totas sas fòrças. L'òme tombèt a sos pès. Sa tèsta cruissèt en trucant lo sòl. De sang s'escolèt d'una aurelha sul pasiment.

Longtemps demorèt còsta del còrs cobèrt de mongetas rojas. Al matin, lo cadavre èra fred. Los pels grises èran pegoses de sauça e de sang secat. Una nivolada de moscas li bronzissiá dessus. A cap de moment aviá pas pensat avisar de socors. Cossí explicar a de policièrs malvolents que la victima, èra ela ? Que son marit la tustava sovent. Que calculava per non daissar de macaduras.

Ara es arribada còsta del commissariat. Imagina los uèlhs regassats dels fonccionaris en uniforme, lors aires mespresoses, lors voses indignadas : « As tuat ton espós ! Un òme conegut ! Respectat ! Un patron d'industria ! T'en avisas, de çò qu'as fach ? » Apuèi vendrián los sarcasmes, los rires. L'apelarián per escais la criminala als faiòls. La getarián en preison. Las autras empreisonadas la tractarián en bèstia curiosa. Aital coma los jornalistas, los jutges, e tota la poblacion de l'iscla. Cadun auría son mot a dire.

Pensa a sos parents, tan fièrs de sa capitada, tan persuadits de son bonaür. O suportarián pas. Sos fraires e sas sòrres viurián dins la vergonha. Non lor pòt pas impausar aqueste calvari. Cal trobar una solucion.

Saqueja las espatlas. Espròva pas cap de remòrs per çò qu'a fach, pasmens. Despuèi longtemps son marit non li inspira pas mai que páur e repulsion. Mas, en morent, la ven de condemnar a perpetuitat. Coma una ultima malesa delà de la mòrt, se pensa.

Dins sa família volián que venguèsse una femna coma cal. Li aprenguèron a se mestrejar, a renonciar, a s'escafar davant los autres. A se tènere sempre en periferia de la vida, coma abans ela la mamà e las aujòlas. Enfant modèlle, escolana aplicada, adolescenta sàvia, esposa somesa...

Totas aquestas pretendudas qualitats an fach d'esclapas la nuèch passada. A romput sas cadenas, exprimit sa volontat, sauvat sa vida.

Sent una fiertat novèla l'envasir coma una ebriosa. Vòl existir, se mostrar al mond.

Èra doncas aquò, la libertat ?

Sa veitura continua d'anar per las carrièras estrechonas de la vila, barradas de sences interdits, coma un labirint. La tractan de torista, de femna al volant, e de plan d'autres noms encara.

Podriá ben rotlar d'oras a de reng, montar duscas a la Soufrière, tornar davalat, mas l'escorreguda finiriá totjorn fàcia a la mar. Ges de fugida possibla. Sospira. E puèi sorrís.

Tòrna préner la direccion del commissariat.

Al policier d'aculhença li ditz que ven declarar un omicida.

Degun non se trufa d'ela. La conduon dins un burèu. Lo commissari li prepausa un sèti e un cafè, puèi li demanda de s'explicar.

Ela ditz qu'a tuat son marit. Qu'es un cas de legitima defensa. Que demanda l'assisténcia d'un advocat.

Quina que siá la condemnacion, ela sap solide qu'aqueste jorn comença sa vida de femna liura.

Anna Jouve

L'AMOR AUGMENTAT¹

Fabienne Vayrette

A comptar de quin moment avèva sentit qu'ua paret prima e transparenta la separava deus autes ?

De la sua enfància tumultuosa avèva sonque soviéners on se mesclavan malaisèr e páur difusa. Un tarròc grisàs deu quau emergivan quauques episòdis doç-amars. Coma quan amagava de qué minjar dejós lo lheit. Trocets de legumes, brighalhs de còca amassats e sauvats dens ua vielha boita de carton. Un repaish de monaca espaurida. La lectura sola qu'èra lo son refugi. Romans, revistas, jornaus, n'í avèva de pertot a casa. Damb un accès shens nat limit, atau los pairs avèvan la patz. Se dissolvèva dens libes coma en autant de vitas pluralas.

« L'anniversari de Nagami » qu'estoc lo son prumèr libe. Un present deus grans. Avèva sheis ans. Aquera drolleta avèva convidat los sons tres amics a ua hèsta, un gat negre que tocava lo piano, un orset e un canhòt. Torna véser la scèna quan los veng quèrre a la gara e tròba enqüèra jos los dets la doçor deu peu deu gatonet. Aquera hèsta èra sua.

1 / « L'amor augmentat » es una novèla del recuèlh « E viver », de Fabienne Vayrette, libre per paréisser en 2023. De novèlas qu'intèrrògan lo mond tal coma va, aici e endacòm mai, demest los dramas de l'actualitat planetària o de la vida quotidiana : la de uèi, e tanben la de deman, sovent inquietanta.

La sua adolescència que's debanèc shens nat problèma. Dempuish l'escòla mairala avèva tostemps lo medish grop d'amigas. Escambiavan sus Line². Los pairs qu'èran contents. Licèu. Un Juris Doctor a l'Universitat de Tòquio. E lo prumèr tribalh. Hèr coma las autas, arrapar la realitat e jamei non se deishar anar, aqui la solucion.

Quan las suas amigas avón los prumèrs nenets, se digoc qu'èra temps de's maridar. Coneishèva Ikemen³ dempuish quauques annadas. L'acompanhava tostemps quan sortiva damb las amigas, vestida qu'èra de tee-shirts especiaus a l'image de son amorós. Los cromptava en linha e los causiva suenhosament. Se trufavan un pauc d'era, las amigas, quan publicava fòtos sus son compte. Amistosament solide, l'aimavan plan. Era, se n'arridolava. Qu'avèva amigas. Qu'avèva Ikemen. La soa vita li anava.

Causiscoc ua data e ua ora precisas e, lo maridatge, se l'aprestèc tota sola. En secret. Seré peus pairs ua suspresa de las beròjas ! Que's passèc totas las seradas a hèr la lista deus convidats, trobar un restaurant e causir lo menut. Crear los vestits de tot aqueth monde li prengoc tres meses. Que's dessenhèc ua rauba de princessa, dentèlas, satin blanc e, per eth, un costume de seda blava nueit. Lo decòr de la sala de las hèstas que representèc ua recèrca de las excitantas : color de las parets, causida deus mòbles, vestits deus oficiaus, shens oblidar quauques objèctes especiaus ende evocar lors duas personalitats. Un libe gigant tad era, solide. E un punt d'interrogacion tad eth. Qu'èra tan misteriós ! Aqueths simbèus estón gravats tanben sus los dus anèths d'aur fin.

2 / Line es una ret sociala japonesa regde estimada, especialament de las gojatas.

3 / « Beau gosse » en japonés.

Tot aquò li costèc car, au huèc d'argent. Rai ! Qu'èra lo prèt看 de son bonaür, coma dison.

Au dia dit e a l'òra exacta, que s'assedèc tota frementa suu canapè de son minuscule estúdio, se botèc lo casco de realitat virtuala e premèc la tòca « PLAY ».

Son còr se botèc a batanar.
Hòrt.

Fabienne Vayrette

ASSAG

OCCITANS E CATALANS, UNA AVENTURA COMUNA (1).

Joan Penent

L'istòria d'una lenga comença a sas originas, puèi son desenvolopament crea e acompanha l'istòria al sens estricte, un pòble, un territòri, d'eveniments, d'eròis, una cultura... Aquí un aspècte del caminament dins lo primièr millenari de çò qu'apelam uèi l'Occitania e la Catalonha.

-197. Tot comença amb la segonda guèrra punica... Venceires dels Cartagineses, los Romans prenon pè sus la còsta orientala de la peninsula iberica e crean las doas províncias, d'*Hispania citerior* (futura Catalonha-sud e futur país valencian : capitala Tarragona) e d'*Hispania ulterior* (futura Andalosia : capitala Còrdoa). Primièras regions romanizadas de la peninsula, seràn la matritz de l'iberoroman, sus la basa del latin arcaïc del s. II (*comedere, mensa, fabulare, formosus...*). L'iberoroman reunís uèi lo castelhan (*comer, mesa, hablar, hermoso...*), lo portugués-galician (*comer, mesa, falar, formoso ...*), l'aragonés (*minchar, mesa, fablar, feroso...*) e l'asturian (*comer, mesa, falar, formosu...*). Arrapada a de revòltas nombrosas, l'Ispania demorará isolada dins la màger part de son territòri del demai de la romanitat, d'aquí a la fin del sègle seguent.

-181. Los Romans venon secorir la vila grèca de Marselha contra los piratas ligurs. En -154 tornaràn per defendre dels meteisses Niça e Antíbol. En -125, son los poderoses Salians que menaça encara Marselha... Aqueste còp, la victòria romana obre la conquèsta de tot lo territòri entre los Aups e los Pirenèus (Provença, Dalfinat, Vivarés, Lengadòc, Catalonha-nòrd, èst de Gasconha...) que s'acabarà amb la fondacion de Narbona e la creacion de la *via Domitia* entre l'Italia e Tarragona. La província novèla, en perlongament de la Gàllia Cisalpina, serà la Gàllia Transalpina. Rapidament romanizada, vendrà la matritz del galloroman, sus la basa del latin classic (*manducare, tabula, parabolare, bellus...*). Lo galloroman, espandit per la *via Domitia* al nòrd de l'Ebre - ont assimilarà l'iberoroman -, recampa uèi l'occitan (*manjar, taula, parlar, bèl...*), lo catalan (*menjar, taula, parlar, bel...*), l'arpitán (*mangiér, tâbla, parlar, bél...*) e lo francés (*manger, table, parler, beau...*).

-27. L'emperador August se rend en Gàllia transalpina que pren desenant lo nom de *Gallia Narbonensis*, la *Narbonesa*. Es separada del demai de la Gàllia, atribuïda al Senat e governada per un procòssol resident a Narbona. Es qualificada de *Gàllia togata* (en tòga), en oposicion a la *Gàllia cabeluda* designant las « Tres Gàllias » (Aquitania, Lionesa e Belgica). En meteis temps es fondada la colonia de Tolosa (anciana capitala dels Vòlcas Tectosages) dont la fonccion principal serà de religar la Narbonesa a l'Aquitania, de romanizar los Aquitans e los Celtas mesclats non sense rason. L'espandi de la *Narbonesa* correspond uèi a l'èst de la Gasconha (Comenge, Coserans), al Lengadòc istoric, a la Catalonha nòrd, a la Provença, a la Gavotina e al país arpitán. L'Aquitania es limitada al nòrd pel Léger, a l'oèst per l'ocean, al sud pels Pirenèus e a l'èst par la Narbonesa e la Lionesa. En 63 se crearà la província dels *Aups Maritimes*, entre la Narbonesa e la Gàllia Cisalpina.

297. L'emperador Dioclecian decidís de regropar las 47 províncias de l'empèri dins 12 unitats novèlas, los diocèsis. Aital es creat lo diocèsi de Vièna (en Narbonesa), que reunís l'Aquitania, la Narbonesa e los Aups Maritimes. En 305, las doas províncias mai importantas coneisseràn un agençament novèl : seràn devesidas en tres unitats caduna, l'Aquitania en Aquitania primièra (capitala Borges), Aquitania segonda (capitala Bordèu) e Novempopulania (ancian país dels Aquitans primitius, capitala Èusa) ; la Narbonesa en Narbonesa primièra (capitala Narbona), Narbonesa segonda (capitala Ais) e Vienesa (capitala Vièna). Amb los Aups Maritimes, seràn a l'origina d'una designacion novèla : las *Sèt Províncias*. La Narbonesa primièra enclaus l'actuala catalonha-nòrd.

418. Los representants de las « Sèt províncias » assemblats a Arle prenon la decision d'apelar los Gots Vesi (Visigots), qu'an combatut los Alans e los Vandales en Espanha, a s'establir en qualitat de federats (*foedus*) sul territòri de sèt *civitates*, las de Peitieus, Santas, Angolèsma, Periguèrs, Bordèu, Agen (en Aquitania) e Tolosa (en Narbonesa) que serà lor capitala, per constituïr un barri contra las invasions vengudas del nòrd. Son favorablement aculhits per las poblacions. Venguts d'Escandinavia, cristianizats, passats per la Mar Negra, Constantinòble e l'Italia, son estats banhats de longa dins lo monde roman.

c. 440. A la cort de Tolosa, segon Sidòni Apollinar, Avitus, ancian prefècte del Pretòri de las Gàllias, futur emperador, inicia lo futur Teuric II al dreit roman e a la poesia de Virgili (quatre sègles mai tard, Carlesmagne serà encara analfabèt). Los reis de Tolosa e pel mens l'aristocràcia son romanizats despuei mai d'una generacions. Los representants de las « quatre religions licitas » - los cristianismes nicean (los gallo-romans) e omean (los gots), lo judaïsme e lo paganisme en general (germanic, roman, celtic...) – se costèjan respectuosament a la taula del rei.

466. Lo rei visigot Euric denóncia lo *foedus* amb Roma e declara independent lo « Reialme de Tolosa », que ven aital lo primièr Estat d'Euròpa. Son territòri s'espandís a l'Aquitània, l'Auvergne, la Narbonesa, dins l'encastre de las « Sèt províncias ». En 468 entreprend la conquèsta de l'Ispania, la quala s'acabarà al cap de nòu ans. Per manifestar son independéncia - en tot conéisser lo latin -, fàcia als ambaissadors de Roma, s'exprimis en lenga gotica e demanda d'interprètes.

507. Lo rei Alaric, filh d'Euric, promotor del « breviari d'Alaric », es tuat a la batalha de Volhèc, en Aquitània, contra los Francs de Clodovèu. Lo reialme de Tolosa pèrd la màger part de son territòri en Gàllia e sa capitala passa a Narbona. Puèi serà Barcelona e mai tard Tolèdol.

567. Liuba, governador de Narbonesa gotica (Lengadòc bas e Catalonha) es elegit rei d'Espanha. Un an après aquel eveniment, daissa lo tròne de Tolèdol a son fraire Leovigilde e torna en rei en Narbonesa gotica menaçada pels Francs. I demorará fins a sa mòrt en 571/572.

672. A la seguida d'una revòlta en Narbonesa gotica e dins lo nòrd de la Tarraconesa, bailejada pel comte de Nimes e l'evesque de Magalona (que refusa a l'encòp la primautat eclesiastica de Tolèdol e d'aplicar las mesuras novèlas antijosivas), lo rei got Wamba manda una armada per restablir l'òrdre, comandada pel duc ispanoroman Paulus. Mas aqueste pren lo partit dels insurgents e se fa proclamar rei de l'ancian reialme de Liuba, entre Ròse e Èbre, per el lo « reialme d'Orient » (del nòrd-èst). Dins la glèisa Sant Fèlitz de Narbona (despareguda), recep l'onccion dels evesques e cenh la corona de Recarède conservada dins lo lòc. Sense esperar mai, Wamba interven amb son armada, pren las vilas rebèllas de Barcelona, Girona, Cotliure, Narbona,

Besièrs, Agde, Magalona e Nimes ont Paulus e sos partisans son retirats dins l'amfiteatre (las arenas). L'ajuda de Lupus (Liub), refundator del reialme de Tolosa (dinastia eodida), e de son armada de Gascons e d'Aquitans, afeblida per las atacas francas, non an sufit. Lo 1er de setembre de 673, Paulus abdica. Son onccion li salva la vida mas a los uèlh arrancats e, encadenat, tondut, descauç, vestit de pèls, precedís amb sos fidèles l'armada de retorn a Tolèdol. Los subrevivents seràn graciats per Ervig, lo successor de Wamba.

711. Invasion musulmana en Ispania. Lo rei Rodric es tuat a la batalha de Guadalete e lo reialme got de Tolèdol s'esfondra. Agila, filh del rei Wittiza, predecessor de Rodric (monarquia electiva) e una part del pòble e de l'aristocracia goda se retiran en Narbonesa gotica, lo « reialme d'Orient » de Paulus. Agila bat moneda a Tarragona e a Narbona, tornar mai capitala d'un reialme a cavallhons sus las Albèras. Los musulmans que despuèi 713 an multiplicat las incursions al nòrd de l'Ebre, prenon Tarragona en 715, Barcelona e l'Empordan en 717-718 e l'ensemble de la Narbonesa gotica en 725.

721. (9 de junh). Batalha de Tolosa. Eudon, rei d'Aquitània, bat l'armada de l'emir al-Samh qu'es tuat. Es la primièra desfaita dels musulmans en Euròpa, la quala marca lo limite de lor expansion cap al nòrd.

730. Munûsa (Uthman ibn Naissa), wali de Taraconesa e de Narbonesa gotica, vesin e aliat del rei d'Aquitània Eodon dont a esposat la filha, se revòlta contra lo poder de Còrdoa. Es probable qu'aqueste Berbèr revoltat, que refusa ara de combatre los crestians, èra tornat dins la circumstància al cristianisme de sos paires. Lo projècte d'una principautat - tornar mai lo « reialme d'Orient » de Paulus - aligada del reialme d'Aquitània, boclièr

contra l'expansion musulmana, s'acaba amb la desfaita e la mòrt de Munûsa fàcia a El-Haytem ben Obeyd Kenani, governador de Còrdoa.

760-768. Pipin lo Brèu qu'a levada « tota l'armada dels Francs e d'autres pòbles » se lança dins una guèrra d'exterminacion contra l'Aquitània del rei Gaifièr. En 760 Clarmont es incendiat e son liurats « a las flambas una fola de gens, tant òmes coma femnas e enfants », puèi serà Borges e Toars. En 763 es Lemòtges e sa region « gaireben tota devastada e sos monestièrs pilhats », puèi Eissandon ont son « desrabadas » las vinhas que produsián lo vin de « gaireben tota l'Aquitània »... La guèrra durarà fins a 768 e l'assassinat de Gaifièr - en Peiregòrd dins la sèlva de la Dobla -, per traïson a l'instigacion del rei franc. La lenga occitana en formacion perdrà d'importants territòris al sud de Léger, consequéncia de las pèrdas de poblacions autoctònas e de lor remplaçament per de poblacions d'origina septentrionala. Las ensenhas reialas de Gaifièr seràn portadas en mena de trofèus dins la glèisa Sant-Dionisi de París. Lo rei d'Aquitània vendrà un eròi de cançons de gèsta francesas (que ne faràn un eròi franc) e de romances difusats en Castilha (Gaiferos), en Galícia (don Gaiferos de Mormantàn) e en Catalonha ont *Melisenda*, son esposa, prendrà lo nom de *Lindaflor* (LGS, n° 560-561).

785. Primièr rei franc de l'Aquitània annexada, lo jove Loís, filh de Carlesmagne, vestit a la mòda del país, a sas residéncias... tot al nòrd del reialme. Son paire crenh per sa securitat, mas tanben que « prenga quicòm de las mors » de sos subjècte qualificats d'estrangièrs.

801. Alavetz que Barcelona es ocupada pels musulmans, un plaid se reunís a Tolosa altorn del rei d'Aquitània Loís lo Pietós, amb Guilhèm, duc de la Marca de Tolosa, Asemar comte

de Narbona e Sanç, « prince dels Gascons », per la deliurar. Doas armadas asseguran la victòria, una menada per Guilhèm, l'autra per Rostanh, comte de Gerona. La marca d'Espanha, futura Catalonha, farà partida de l'empèri franc e del reialme d'Aquitània, entre Lèger e Èbre, Ocean e Ròse. Bera serà lo primièr comte de Barcelona. Los « comtatspirenencs » son repoblats per d'Occitans, mai que mai de Gascons.

813. Lo concili de Tors amassat per Carlesmagne en mai de 813 establís que las omelias sián pronunciadas en *rustica romana lingua* dins la part occidentala de l'empèri. Lo latin non es pas mai comprés pel pòble e la lenga populara, lo roman, es ara capabla de lo remplaçar dins un domeni tan sensible coma la causa religiosa. Aquò val tanben pels territòris dels comtats de la Marca d'Espanha, futura Catalonha.

824. Asnar e Ebles, dos importants personatges que menan una expedicion en Navarra pel rei Pipin d'Aquitània, son faits preisonièrs pels musulmans : Asnar es lèu liberat mas Ebles es enviat a Còrdoa coma ostatic (Adémar de Chabannes, III, 10). Seria interessant de saber quina experiéncia Ebles retendrà d'aquel sojorn sus las ribas del Guadalquivir ont poguèt encontrar lo cantaire famós Ziryâb, inventor del lut à cinc còrdas. Un testimoniatge mai tardièr d'un mièg sègle confirmarà que la condicion d'ostatic dins la capitala omeiada podia ofrir l'oportunitat d'una iniciacion poetica (Guichard, 2000, p. 57). Se tròba que lo comte Ebles èra pel segur un reiraujòl d'Ebles II, vescomte de Ventadorn, e de Guilhèm IX, duc d'Aquitània, que seràn a la fin del s. XIe los primièrs trobadors coneguts.

28 de mai de 839 : L'emperador Loís lo Pietós retira a Pipin lo reialme d'Aquitània a la demanda d'Ebroïn, evesque de Peitieus. Las rasons son evocadas pel cronicaire, dit l'Astronòm :

« Non èra pas dins son idèa de voler raubar, per simpla crusetat, a son felen lo trône de l'Aquitània. El qu'èra tan plan informat del natural dels Aquitans demest los quals foguèt abalit, voliá castigar aqueste pòble que, s'abandonant a la leugieríá e a totes los vicis, renonciava a la rason e a la constància ». Per melhor « corrompre lo jove Pipin, coma avián fait de son paire », aquela gent non avián pas « caçat del país totes los que l'emperador aviá mandats per li servir de tutors ! ». Una civilizacion diferenta comença de s'afortir e non es del gost del poder franc.

842. A Estrasborg ont s'encontran lo 14 de febrèr de 842, Carles lo Calvet e Loís de Bavièra concluson un pacte d'assisténcia mutuala. Destinats a èsser représ pels guerriers, es prononciat dins los dos lengatges dont fan usatge, l'idiòme popular roman e lo *tudèsc* (germanic). Lo roman en question s'adreça a l'encòp als Neustrians del nòrd de Léger e als Aquitans de sud. Es un francés arcaïc, vestit de latin e salpicat d'occitan.

843-844. Duoda, la primièra femna de letras de l'Edat mejana, escriu en latin lo *Manual per mon filh*. Es l'esposa del comte de Tolosa e de Barcelona, marqués de Gotia (anciana Narbonesa gotica), Bernat 1er Guillelmide, personatge prestigiós. Aqueste e son filh Guilhèm, lo destinatari del *Manual*, seràn assassinats per traïson, a Tolosa per primièr, a Barcelona pel segond, pel rei franc Carles lo Calvet e sos partisans. Èran filh e felen del famós Guilhèm d'Aurenja, sant Guilhèm.

c. 880. L'*auba bilingüe*. Lo primièr tèxte literari conegut en occitan es lo repic d'una *Auba* latina : « Lalba par um et mar atra sol / poy pas abigil miraclar tenebras » (l'*auba* parteja la tèrra e la mar atrai lo solelh / puèi passa la vigília per esclarir las tenebras).

Es al còr del domeni guillelmide - dels ducs d'Aquita-

nia descendents de sant Guilhèm -, en Lemosin, que s'elabòra la lenga que serà la dels trobadors dels s. XII-XIII. Lo primièr dont se son conservadas las òbras serà pro naturalament Guilhèm IX (1071-1126). D'un autre costat, per celebrar lor illustre aujòl, las divèrsas dinastias guillelmidas - d'Aquitània, de Tolosa, de Provença, de Gasconha...-, seràn de segur a l'origina de las 24 cançons de gèsta (lo cicle de Guilhèm) que li son consacradas, per ara solament conegudas per de versions en francés... amb quelques occitanismes (LGS, n° 560-561).

c. 950. *La Passion de Clarмонт* (literatura occitana).

965. Depuèi 965, mercés als esfòrces de l'abat Garin, la refòrma clunhaguesa s'es expandida de l'abadiá de Lesat, en Cosserans, a Sant Miquèl de Coixá, en Cerdanha, e a Mas-Granièr, Sant-Ilari e Alet, dins la val d'Auda.

970. En companhiá del jove Garibèrt d'Orlhac qu'a « descobèrt » dins son viatge en Auvernhe, en cèrca d'aligats cap al perilh musulman, Borèl de Barcelona se rend a Roma per encontrar l'emperador Oton 1er e lo papa Joan XIII. A son retorn, dos ans après, se proclama duc de Gotia, una Catalonha futura que recampa los comtats de Barcelona, Geron, Ausona e Urgèl. Non serà pas mai question dels brumoses « comtats de la marca d'Espanha ». Lo *regnum* novèl demòra çaquela dins la dependéncia religiosa de la província eclesiastica de Narbona.

985. Arribada lo 1er de julhet davant Barcelona, l'armada d'Ibn Abî Amir l'investís al cap de cinc jorns de combat. Cap d'armada franca non es venguda a son secors. La vila es incendiada e fòrça de sos estatjants son massacrats o menats en captivitat. Plan curiosament, las negociacions pel rescot dels prisonièrs menaràn dins las annadas següentas a desvolopar de fruitosas

relacions comercialas, intellectualas e scientificas entre Barcelona e Còrdoa. En 988, los futurs Catalans clavaràn lor procèssus d'emancipacion en refusant de reconéisser la suseranitat d'Uc Capet (robertian), rei de Francia. Aital, paradoxalament, comença a s'afortir la riquesa, la poténcia e l'independéncia de çò que serà la Catalonha.

J. P.

Cf. J. Penent, *Occitanie. L'épopée des origines*, Pau, éditions Cairn / IEO edicions, 2009.

Per seguir.

LENGA

Lo Gai Saber

DE LA PLAÇA DELS MOTS DINS LA FRASA OCCITANA.

Florian Vernet

I aguèt un temps ont los lingüistas franceses pretendián que l'occitan èra una lenga sense gramatica e ont los mai obèrts concedián que podiá èsser a la rigor una imitacion imperfièta del francés. Los quites occitanistas d'alhors, dins lor obsession de las diferéncias lexicalas foguèron longtemps mai preocupats de subtilitats morfológicas que de fonccionament, e dins la màger part dels obratges aquesta partida foguèt totjorn mai desvolopada que la que tractava de la sintaxi : es a dire del còrs comun de la lenga, dels fondaments de son existéncia, e de las basas realas de l'intercomunicacion.

Dins un temps que la transmission de la lenga se fa en granda part en defòra del mitan familiar, e quitament de la societat, l'estudi e la practica rasonada de la sintaxi devenon una necessitat vitala. Mas supausan la mesa en plaça de mejans didactics adaptats, e d'en primièr una analisi seriosa de la situacion. E benlèu de començar pel començament, vòli dire la question de la plaça dels mots dins la frasa.

La constitucion de la frasa, simpla o complexa es un sector de la lenga ont l'influéncia del francés es aisit d'o constatar, es la mai presenta, e saique la mai inconscienta. Dins l'ensem, es

una question que las gramaticas evitan d'abordar, considerada qu'es coma segondària e superficiala : question d'estilistica pus-lèu que de sintaxi. Çaquela se tracta d'un domeni que tòca al fonccionament prigond de la lenga, perque l'occitan particularament es una lenga ont la plaça dels mots es mens « costrenta », mai liura en aparéncia. Lo resultat es qu'aquesta plaça a totjorn valor sintaxica, e semantica. Es establida en prioritat en fonccion dels besonhs pròpris de l'expression, de l'intencion del locutor o de l'escriptor, mas aquesta libertat de segur non es arbitrària e fa totjorn sens¹.

Aquesta capacitat ten en granda partida al fait que l'occitan non a besonh, dins l'emplec dels vèrbes, d'un pronom personal gaireben obligatòri. Aquesta caracteristica que compartís amb las autras lengas romanas (mas non amb lo francés) li permet aquesta disponibilitat.

Dins un vèrbe occitan lo subjècte es coma « contengut » dins la fòrma verbala. Dins *canti*, la desinència « *i* », representa « *ieu* ». Dins *canta*, la *a* finala representa la « non-persona ». Dins una proposicion coma *Sèm arribats* lo subjècte es contengut dins la desinència « *m* » de la primièra persona del plural (e dins cèrta mesura dins lo plural del participi). Es a dire que dins una bèla proporcion dels emplecs verbals l'occitan es una lenga de tipe Vèrbe/Subjècte (VS). La conseqüència immediata n'es que l'alternància del vèrbe e del subjècte, de tot autre subjècte exprimit, es una practica gaireben constanta.

1 / Lo lector se pòt referir a l'integritat de la remirabla « *Introduction* » de Robèrt LAFONT dins *La Phrase occitane* sus aqueste punt particular. « *Dans un type de langue comme la nôtre la successivité syntagmatique de toute marque phonique se trouve chargée d'exprimer des connections d'un type particulier, les fonctions syntaxiques...* » p. 50.

L'òrdre normal dins la proposicion pòt doncas èsser : Subjècte-Vèrbe-Objècte (SVO), mas tanben VSO, OVS etc... *Pèire m'a portat lo libre... M'a portat lo libre, Pèire. Me l'a portat, Pèire, lo libre. Lo libre, me l'a portat, Pèire ... etc...* ; « *E la clau te vòli donar per conèisser ont es la vertat* ». (Bodon, *Catòia*, p. 153)²²; « *Son tornats los aucèls de luènh e lo cocut canta. Espelisson las flors per mirgalhar la prada* ». (Bodon, *Catòia*, p.191) « *Aquela luxúria, lo mai òrre pecat, sabiaí pas al just en qué podiá consistir* » (id., p. 156).

Mercejant aquesta possibilitat, l'occitan a la capacitat de jogar sul sens precis de la frasa per l'intermediari de la posicion que los actants i ocupan. Una capacitat que permet de cambiar los ròtles e que porgís per exemple una possibilitat de doblar la votz passiva classica : *lo vent tampa la fenèstra* (1) > *la fenèstra es tampada pel vent* (2) per una estructura simplement focalizada : *la fenèstra, lo vent la tampa* (3) > *lo vent la tampa, la fenèstra...* (3').

Aquesta libertat se retròba dins las incidentas dont la fòrma canonica es : *Vendrai deman al mercat* » *la femna diguèt...* Mas : *diguèt la femna*, es parièrement possible.

E mai semble un detalh, la posicion de l'actant e del procès pòrta totjorn sens. Los traductors atentius de l'occitan o en occitan ne sabon quicòm.

Dins aquestas condicions l'emplec del pronom subjècte constituís una solucion per evitar tota ambigüitat : *Ela cantava, mas el l'acompanhava al piano*. O per insistir : *Tu te'n vas e ieu demòri*. « *Receberèi ieu una letra de la mia maire* » (Bodon, *Catòia*, p. 101). « *Tu*

2/ Causiguèri volontàriament de citacions d'un sol libre d'un sol autor (Joan Bodon dont la varietat es identificabla), per tal de mostrar l'universalitat dels usatges sintaxics. Seria possible d'acompanhar los exemples lengadocians de las meteissas estructuras en gascon, en provençal, en nord occitan, en niçard e dins tota varietat autentica, jos las variacions morfológicas o lexicalas de subreplan.

me conèisseràs. Soi la cosina de Tolosa » (id. p. 254). Es de notar que dins aqueste cas lo pronom personal exprimit es sovent inversat per rapòrt al vèrbe : Foguèt ela que nos menèt al musèu. Aqueste libre l'ai legit ieu, al mens tres còps ; dins las proposicions participialas e infinitivas particularament : Al intrar la femna dins lo membre se faguèt un grand silenci. En arribant vosautres, vos avisaretz sulpic de l'ambient festiu del vilatge.

La frasa occitana se plega mai facilament que la frasa francesa a la volontat comunicativa del locutor. L'occitan dona la prioritat als besonhs de l'expression : es un invariant e una diferéncia importanta amb lo francés. Es capital de ne far compte dins l'ensenhament.

D'alhors, d'un biais general, lo rapòrt subjècte/vèrbe establitz en occitan es mens formal : *Lo monde son venguts...* L'acòrd amb lo subjècte se pòt far « amb lo sens » e non amb la fòrma. Parièrament, amb los presentatius, l'occitan pòt jogar sul temps e la persona : *Soi ieu que farai la presentacion.* « *Soi ieu, Fernanda, que t'escrivi* » (Bodon, *Catòia*, p. 222). *Es el que parlèt primièr > Foguèt el que parlèt primièr.*

La focalizacion (mesa en relèu, emfazizacion) es una practica constanta, dins la lenga oral mas tanben dins la lenga escrita e sostenguda. Pòt concernir los COD : *lo libre, l'ai legit* ; los COS : *A ton fraire, li pausaràs la question* ; los COI : *d'aqueste eveniment, ne parlèrem jamai* e evidentament totes los complements circonstancials. *De la vila, (ne) son venguts. En decembre cresi que tornaràn, etc...* e utilizar diferentas prolèpsas del tipe : *Cal los parents que s'entreven de l'avenir de lors enfants. Amb la nèbla pensi lo menaire que mancava de visibilitat...* amb dislocacion de la frasa lineària.

Tota una tièra d'idiomatismes son aital l'illustracion d'aquesta aptitud de l'occitan a variar la plaça dels mots dins las frاسas segon las intencions expressivas. Aquí qualques exemples particularament significatius d'aquesta capacitat.

Amb l'indefinit **tot** :

*S'èran meses eles tanben a cantar, coma totes dins la sala
aviam fait abans eles.*

*E nos avisèrem aqueste dimenge que totes èran vengudas a
l'estadi.*

*Totas vos cal portar quicòm per l'anniversari de Sofia.
Vos o disi, tot o caldrà far abans de partir !*

Amb l'advèrbi **tant** :

Se tant t'agrada aquesta fòto, la te doni.

Tant es a tu coma a ieu d'intervenir sus aqueste sicut.

Amb los comparatius : mai/mens/melhor...

Es lo que mens trabalha dins la classa.

Los libres que mens costavan se vendèron en res de temps

Donaràs aqueste polit ramelet a la que mai t'agrade !

Çò m'es avís qu'es aquò que mai compta.

Una expression idiomatica coma : *lo paure son paire* (son *paure paire*) se li moriguèt l'an passat de la covid, fa partida d'aquesta recèrca de precision dins l'expressivitat.

Aquesta imporància sintaxica de la plaça dels mots non es solament una question estilistica, es a l'òbra dins las estructures sintaxicas de basa e se retròba per exemple dins la plaça afectada als adjectius :

. L'adjectiu qualificatiu es normalament postpausat, e coma dins la dependéncia del nom. Lo sens es alara concret, objectiu : *Un òme sol. Una dròlla intelligentà. Un ostal ancian.* (cf. la toponimia : *Vilafranca ; Castèlnòu*).

. Mas pòt èsser antepausat, lo sens es alara abstract, subjectiu : *Un grand escrivan. Una polida veitura.*

. Aposat (en posicion destacada) per contra, sa plaça es liura : *lo minaire, negre de carbon, sortèt de la mina. La gata dormiá a costat del fòc, tranquilleta.*

La plaça de l'adjectiu es la consequéncia d'una collaboracion grammaticala e semantica ligada al sens pròpri dels mots (e al sens donat pel locutor) e non pas la consequéncia d'un caprici o d'una autoritat arbitrària.

En principi l'adjectiu qualificatiu epítet se plaça en occitan darrièr lo nom que qualifica. « *Matinas frejas dins la cambra del prèire. Cantàvem totes los cantics vièlhs* ». (Bodon, *Catòia*, p. 38). La toponomia particularament ne pòrta la marca : *Vilanòva ; Murvièlh ; Montblanc...*

Mas trobam tanben dins l'usatge corrent, tant escrit coma oral, l'adjectif antepausat dins d'estructuras coma : *Faguèron una polida fèsta ! I aguèt un grand ramalh per carrièras !*, que lor sens non se pòt pas confondre amb lo de : *una fèsta polida / un ramalh grand*. La question de la justificacion de la plaça dels epítets se pausa d'alhors concrètament quand dos adjectius son afectats al meteís nom. Dins « *Aquela paura lenga rufa de pastres* » (F. Mistral) es impossible d'intervertir los adjectius sense cambiar completament lo sens.

Lo fonccionament corrècte de l'adjectiu vòl doncas que siá plaçat darrièr lo nom quand es de sens concrèt, objectiu (aquí, metaforicament : *rufa*), e davant lo nom quand es de sens subjectiu, abstract, afectiu (aquí, metaforicament tanben : *paura*) : « *Portèrem la paura menina sul lièch* » (Bodon, id, p. 67) « *Una sola plaça demorava liura dins lo compartiment* » (id, p. 255). Aital s'explica tanben una estructura coma la que presenta una postposicion de l'adjectiu demonstratiu dins una exclamativa : *lo paure òme aquel èra a se morir !* (≠ *aquel paure òme*).

Dins lo cas que l'adjectiu es atribut, lo sens càmbia segon la posicion, pel meteís resultat : *lo libre es nòu... nòu es lo libre*. La segonda expression es « marcada » estilisticament e mai subjectiva (poetica !) : « *Cande lo cèl, verd lo país* ». (Bodon, *Catòia*, p. 207) « *Mas qu'èran verdas las èrbas, verd lo país de cada part* » (id, p. 235).

La postposicion caracteriza un substantiu acabat : « *Aital montèrem tota la carrièra grand* ». (Bodon, *Catòia*, p.69), e non tòca al sens d'aqueste substantiu mentre que dins lo cas de l'anteposicion l'adjectiu precisa l'identitat del referent, fòrma una unitat amb lo substantiu, ne modifica lo sens.

Es de notar que los adjectius « de relacion » (es a dire los que remplaçan un complement de nom : *un discors ministerial* = *un discors del ministre*) fonccionan diferentament dels adjectius qualificatius (*un òme blanc ; un ostal nòu*). Es impossible en principi de los antepausar : *un ministerial discors*.

L'occitan jòga parièrement sus la plaça afectada als **adjectius possessius**.

Mon paire ; ma maire. Actualizacion d'una relacion « neutra ».

Lo mieu paire ; la miá maire. Representacion d'una relacion afectiva, subjectiva (lo possessiu es ja « en camin de substantivacion » R. Lafont)

Lo paire mieu ; la maire miá. Marca una insisténcia sus la possession (sul ligam, sus la relacion particulara) es dins un ròtle d'epitèt, de « qualificatiu ».

Per resumir :

. mon libre : es l'estructura (de determinant) que marca un simple rapòrt (« *lo libre de ieu* ») ; son emplec es semanticament neutre : « *Sentissiái l'aiga dins mos sabatons* ». (Bodon. *Catòia*, p 105). D'alhors, dins aquestas condicions, es sovent remplaçable per l'article definit, se non i a pas de risc d'ambigüitat : *An daissat l'(lor) enfant malaut a l'(lor) ostal. Avia agut la(sa) camba copada a la guèrra* : « *E me quitèron lo berret de sul cap* » (Bodon. *Catòia*, p. 17).

. lo libre mieu : los possessius de la seria atòna (après lo nom) son en posicion d'adjectiu epitèt. Après lo nom que s'i referisson, se retròban gaireben en situacion de qualificatiu, venon tot simplement precisar lo sens del nom, o an valor d'insisténcia. « *Mas un matin que plovinejava, lo portal nòstre se dobriguèt* ». (Bodon, *Catòia*, p. 207)

. Per contra dins lo mieu libre l'adjectiu possessiu es cèrtas totjorn epitèt mas plaçat davant lo nom. Es coma totes los adjectius dins aquestas condicions « en camin de substantivacion », l'efièit de sens obtengut es subjectiu, e afectiu : « *La mia maire se n'èra anada* ». (Bodon. *Catòia*, p. 16)

Un cas similar se pòt remarcar dins l'emplec del redoblament del pronom demonstratiu : *Aquel libre m'agradèt fôrça > m'agradèt fôrça lo libre aquel.*

Aquesta importància de la plaça dels mots dins la frasa se retròba quitament dins lo cas de l'**advèrbi**.

La tendéncia generala es de lo plaçar :

- davant l'adjectiu : *Es tròp sabenta ; es fòrça agradiu.*
- davant l'advèrbi : *S'es comportada plan onèstament.*
- aprèp lo vèrbe (generalament) : *parlava lèu ; demòri aici.*

La plaça es liura quand pòrta sus tota una proposicion (mas puslèu davant).

Aürosament son partits d'ora. Son partits d'ora, aürosament.

Mai precisament : los advèrbis de lòc, de temps e de maniera pòdon èsser destacats, antepausats o pòstpausats : *Es vengut ièr... Ièr, es vengut.* Nos podèm demandar se disèm vertadièrament la meteissa causa ? O se jogam entre lo pur constat dins un cas, e la manifestacion d'un començament de comentari dins l'autre ? Retrobam totjorn la meteissa oposicion entre çò concrèt/objectiu *vs* çò abstrait/subjectiu.

Los advèrbis d'intensitat son antepausats e non destacables quand pòrtan sus adjectiu, preposicion o advèrbi. *Soi tròp contenta... La vila èra pro luènh... Es vertadièrament encantat. Se trobava tròp prèp de la sortida.*

Quand pòrtan sus una fòrma verbala son generalament pòstpausats.

Explicava lentament son punt de vista. Explicava son punt de vista pausadament. Mas : pausadament explicava son punt de vista es possible, amb un efieit de sens comparable al sistèma « nom/ adjectiu ». Cf. « Uèi, totes ensemble, polidament, arrasèrem lo trauc » (Bodon, Catòia, p. 69).

Per conclure.

Estudiar (e practicar) la sintaxi de l'occitan sense evocar jamai la plaça dels mots a per consequéncia de privar los aprendents d'una granda part de l'originalitat de la lenga, que siá jos sa fòrma estandard o dins sas varietats eretadas e de l'alinhhar sus la sintaxi de la frasa francesa. Es un domeni que los bons traductors ne son conscients : cambiar la plaça dels mots es sovent la solucion a una aparenta dificultat.

Dins l'ensenhament, me sembla capital de prestar una granda atencion a aquesta dimension de la lenga perque permet de metre l'accent sul fonccionament intèrne de l'occitan, e que pòt èsser una bona (e simpla) introduccion a l'estudi e a la comprensió de la sintaxi.

Florian Vernet

CRONICA DEL DGLO

Joan Penent

TORNAR A LA REALITAT

Avèm parlat de l'introduccion massissa tre lo sègle XIII del vocabulari sabent necessari als escrits scientifics, juridics e teologics. Lo catalan adaptèt los mots novèls suls modèles ortografics de l'occitan del s. XII - « classic » segon Loís Alibèrt, « ancian » segon Pèire Bèc -, pel mejan, quand èra de besonh, de l'amudiment de certanas consonantas. Dins la meteissa situacion, l'occitan causiguèt l'apond d'una vocala finala per poder prononciar totas las letras, coma lo castelhan, lo portugués, l'italian e lo francés. Los tres primièrs ajustan una *o* finala (*adulto*) e lo quatren una *e* (*adulte*), coma l'occitan. Uèi, lo francés amudís la *e* finala e l'occitan la pronóncia. Sols lo catalan e lo romanés conservan la fòrma *adult* : lo catalan amudís la *t* ; sol lo romanés destaca totas las letras.

Amb las preconizacions lexicograficas d'Alibèrt e de sos successors, aquela règle per aquò respectada dins la lenga parlada, foguèt denegada, e son tres generacions d'occitanistas que se son trobats a legir l'occitan en catalan e a lo prononciar en francés estandard. Ne sèm encara aquí dins l'ensenhament e la literatura, a negligir o puslèu denonciar la realitat e la dignitat de

nòstra lenga, a non téner cap de compte de çò que fa son unitat prigonda dins l'ensemble de sas varietats.

A la fin de sa vida, en contradiccion amb sas preconizacions ancianas, Loís Alibèrt reconeguèt que los mots que s'acaban pels grops consonantics formats amb *l, r, gn, gm, ct, pt, sm* « gardan³ » una *e* de sosten : *adulte ; psalme ; absurde ; vèrbe ; diafragme ; règne ; dirècte ; contacte ; adèpte ; prompte ; deisme...* lor podèm apondre los grops *tm, xt, mb, nd, nt*⁴ : *ritme ; tèxte ; ditirambe ; dividende ; mastodonte ; glyptodonte ; acante...*

Aquela règlà essenciala pòt èsser completada.

Quand la darrièra consonanta es amudida dins los mots de formacion populara, es refortida per una *e* de sosten dins los mots de formacion sabenta : *amb* [an], *colomb* [ku'lun] > *ditirambe, iambe ; codèrc* [ku'der], *colc*⁵ [kul], *cadafalc* [kaða'fal] > *Plutarque, Menalque, catafalque ; grand* [gran], *prigond* [pri'yun] > *dividende, monde* (gens) ; *govèrn* [gu'ber], *ivèrn* [i'ber], *casèrn* [ka'zer] > *modèrne, intèrne, quatèrne ; pont* [pun], *enfant* [e'fan], *regent* [re'dʒen] > *mastodonte, atlante, Agrigente, Tarente, Alicante ;* (cap d'exemple de *f* finala en defòra de mots monosillabics) > *biografe, fotografe...*

Quand la darrièra consonanta càmbia de valor (*b > p ; d > t ; g > c ; m > n*) dins los mots de formacion populara, es restituïda per una *e* de sosten dins los mots de formacion sabenta : *radob* [ra'dup], *òrb* [ɔrp] > *efèbe, arabe ; fred* [fret], *void* [bujt] > *timide, acide ; castig* [kas'tik], *gorg* [gurk] > *prodigue, dialògue ; Bertram* [ber'tran],

3 / Alibèrt reconeis qu'aquelas fòrmas apartenon a la lenga parlada, direm al sol occitan possible.

4 / Los sufixes *-ent* amudisson la *t* en tota situacion.

5 / Amb la *l* palatalizada, se dirà *couc* (reduit o non a *coc*) e *cadafauc*, mas la règlà es la meteissa : lo mot sabent restablirà la *l* coma dins los autres exemples. En catalan, s'escriu *cadafal*.

autom [aw'tun] > *centime*, *infame*, *intime*, *ipopotame*...

Quand la *l* finala non pòt èsser vocalizada, es conservada gràcias a una *e* de sosten : *acephalus*, *petalum*, *parallelus*, *credulus* > *acefale*, *petale*, *parallèle*, *credule* ; *abile*, *facile*, *utile*, *agile* ; *tranquillus*, *modellus*, *bacillus*, *imbecillus* : *tranquille*, *modèle*, *bacille*, *imbecille*...

Quand los sufixes *-at* e *-it* (quimia) pòdon crear de confusions entre adjectius e substantius, la *e* de sosten es necessària : *clorat* (adj.), *carbonat* (adj.), *nitrat* (adj.) / *clorate*, *carbonate*, *nitrate*, *fosfate*...

Quand de finalas que i a son impossiblas en occitan provençal e en nòrd-occitan, la *e* de sosten es necessària : *interprète*, *centripète*, *acolite*, *merite*...

Las fòrmas de la lenga parlada, constatam que non solament son justas, mas tanben comunas a l'ensemble de las varietats occitanas.

J.P.

Mistral, 1878 : ditirambe, iambe, Plutarque, dividende, monde, modèrne, intèrne, quatèrne, biografe, fotografe, arabe, timide, acide, dialògue, prodigue, interprète, centripète, centime, infame, intime, ipopotame, acefale, parallèle, credule, tranquile / tranquille, modèl / modèlle, imbecille, abile, facile, utile, agile, *clorat*, *carbonat*, *nitrat*, *fosfat*⁶, *acolite*, *merite*.

6 / Aqueles quatre mots, novèls al s. XIX, son tirats del catalan.

Ubaud, 2022 : ditirambe, iambe, dividend, monde, modèrne, intèrne, quatèrn, mastodont, biograf, fotograf, arab, timid(e), acid(e), dialòg, prodig, interprèt, centripèt, centim, infam, intim, ipopotam, acefal, parallèl, credul, tranquil, modèl, imbecil, abil, facil, util, agil, clorat, carbonat, nitrat, fosfat, acolit, merit...

Chapduelh, 2023 (lemosin) : monde, moderne, interne, mastodont(e), biograf(e), fotograf(e), efeb(e), arab(e), timid(e), acide, dialòg(ue), prodigue, interprete, centim(e), infame, intim(e), ipopotam(e), parallele, credul(e), tranquille, modèl, bacil(le), abile, facile, util(e), agile, nitrat(e), fosfat(e), acolite, meriti.

SERVITUD, BEATITUD, SOLLICITUD

Lo sufixe latin *-tudo* apareguèt pro lèu en occitan, dins una seria de neologismes.

Còdi de Justinian, s. XII : *servitut* (lat. *servitudo*). Per *servitud*.

Escrits eclesiastics, s. XIII : *beatitud* (lat. *beatitudo*) ; *sollicitud* (lat. *sollicitudo*). Per *sollicitud*.

Leis d'amor, 1era meitat del s. XIV : *sollicitud* (lat. *sollicitudo*) ; *abitut* (lat. *habitud*). Per *sollicitud*, *abitud*.

Albucasis, s. XIV : *amplitut* (lat. *amplitudo*) ; *sertetut* (lat. *certitudo*) ; *inquietut* (lat. *inquietudo*) ; *latitut* (lat. *latitudo*) ; *longitut* (lat. *longitudo*) ; *magnitut* (lat. *magnitudo*). Per *amplitud*, *certitud*, *inquietud*, *latitud*, *longitud*, *magnitud*.

Onorat Bovet, Albre de batalhas, s. XIV : *multitut* (lat. multitudo). Per multitud.

Philomèna, s. XIV : *ingratitut* de in + gratitud (lat. gratitudo). Per ingratitud.

Autres, s. XIV : *beatitud* (lat. beatitudo) ; *rectetut* (lat. rectitudo) ; *ineptitut* de in + aptitud (lat. aptitudo). Per rectitud, inaptitud.

Pèir de Garròs, s. XVI : *ingratitut* de in + gratitud (lat. gratitudo) ; *promptitut* (lat. promptitudo). Per ingratitud, promptitud.

Dins Albucasis, podèm notar encara *decrepitut* (per decrepitut), format el a partir de l'occitan *decrepit* (lat. *decrepitus*) + *-tud*.

A partir de radicals diverses, aquel exercici se desvoloparà particularament a l'epòca modèrna dins la seguida de Garròs e la preconizacion d'Alibèrt, per fargar de neologismes novèls : *exactitud* (exacte + -itud) ; *completud* (complet + tud) ; *negritud* (negre + tud) ; *feminitud* (feminin + tud) ...

Dins los exemples medievals presentats, lo sufixe *-tud* es transcrit *-tut*, çò que testimònia de la prononciacion de la *d* finala, tala que la trobam uèi dins los mots monosillabics : *nud*, *pud*, *crud*, *drud* e *sud*, en encara dins *palud*. D'un autre costat, non coneissèm qu'un sol mot occitan en *-ude* amb *rude*, çò que sembla eliminar la possibilitat de la *e* de sosten del biais del francés. Quant a la prononciacion de las finalas en *-ut*, son de centenats d'exemples que nos son prepausats amb los participis presents dels vèrbes en *-er* e los tan nombroses adjectius. Mas qu'aquò non nos faga

pas oblidar qu'en nòrd occitan e en provençal, aquela *d* es simplement amudida.

Lo meteís sufixe *-tud* se tròba emplegat en castelhan e en catalan. La fòrma *-ude* es tan falsa coma la en *-tuda* del TDF de Mistral e dels autors del s. XIX.

J.P.

COMMUNICAT

L'ÒBRA GRAND

En 2008 se fondèt l'**Academia Occitana**.

En 2009, l'Academia Occitana creèt en linha lo **Diccionari General de la Lengua Occitana** (DGLO). Aqueste, en constanta evolucion, presenta uèi al public un ensemble de 50 000 intradas, amb tant coma se pòt, l'etimologia dels mots, lors variantas, fòrça citacions literàrias e una rica bibliografia.

En 2010 se fondèt lo **Congrès permanent de la lenga occitana**.

En 2023, lo Congrès Permanent de la Lengua Occitana - plan conegut dels lectors del *Gai Saber* - presenta lo projècte d'un **Diccionari General Informatizat de la Lengua Occitana**.

Descriu aital la causa : « Lo Congrès vient d'ouvrir le travail d'un Dictionnaire général de la langue occitane. Son but sera à la fois de soutenir l'usage et de répondre aux besoins de connaissance sur le lexique occitan. Ce sera un dictionnaire en ligne, que l'idée (sic) est d'en faire un ouvrage évolutif. Avec cet ouvrage, Lo Congrès veut répondre à la demande d'un dictionnaire monolingue panoccitan et récent de référence pour la langue occitane. Si un tel outil n'existe pas encore, les matériaux pour le réaliser sont nombreux (dictionnaires bilingues, dictionnaires monolingues, textes occitans numérisés, atlas linguistiques régionaux...) ».

Planhèm de non èsser pas pro coneguts de nòstres amics del CPLO, mas es amb grand plaser que metèm nòstres trabalhs a lor disposicion per lor magnific projècte. Esperam que i trobaràn tot çò que lor poiriá far sofraita e lor desiram lo succès mai grand dins l'interès comun de la defensa de nòstra lenga e de nòstra cultura. L'Academia occitana e sos col·laborators seràn particularament atentius a las questions dels joves lexicografes recrutats per los assabentar sus l'occitan autentic, l'occitan vertadièr.

Avèm ja anticipat nòstra collaboracion dins lo n° 567-568 de *Lo Gai Saber* (pp. 59-71).

L'Academia Occitana.

TRIBUNA

UNA OCCITANIA BINACIONALA

Jean-Charles Valadier¹

Aprèp aver mostrat la permanéncia de la desobesissença civila occitana dins lo temps e lo manten del sentiment d'apartenéncia a la nacion occitana, constatam que lo territòri occitan es devengut binacional e que la nacionalitat occitana i es minorizada. Mostram l'eqüacion politica a resòlver e lo compromés lingüistic necessari per tornar establir lo bilingüisme. Acabam sus la necessitat d'emparar lo binacionalisme per far acceptar lo bilingüisme.

1 - UNA DESOBESISSENÇA CIVILA PERMANENTA

La resisténcia es l'accion de resistir a una autoritat, de s'opausar a çò que non s'apròva pas. Per los filosòfes contemporanèus, intrar en collision frontala amb las poténcias qu'asservisson, non sèrv qu'a afermir lor poder. Resistir a una autoritat arbitrària

1 / Jean-Charles Valadier nasquèt a Bordèu en 1960. Ensenhèt en Tunisia e Brasil e foguèt especialista en ciberseguritat a Tolosa. Militant ecologista, foguèt pòrtaparlau dels Verds de Tolosa entre 2000 e 2006. Adjunt de Tolosa de 2008 a 2014, tanquèt la plaça del Capitòli al trafic automobil, permetèt las primièras anoncias bilinguas dins lo mètro de Tolosa e lo sosten actiu de la comuna a la granda manifestacion «Anem ! Ôc ! Per la lenga occitana !» del 31 de març de 2012.

demanda de subtilitat per li escapar, quitament en se plaçant moralament al dessús d'ela.²

En 1576, Esteve de La Boetiá, nascut a Sarlat e grand amic de Miquèl de Montanha, publica son «Discors de la servitud voluntària». Pausa lo principi de çò que se ditz uèi la desobediència civila coma mòde d'accion que permetrià de copar las cadenas de la dominacion.

En 1730, a Pranles en Vivarés, per far pression subre son fraire, pastor uganau clandestin, l'intendent del rei fa arrestar Maria Durand e son òme. Es empresonada 38 annadas a la Torre de Constança a Aigas Mòrtas³. L'inscripcion "REGISTER", compresa coma una prononciacion cevenòla del francés «résister» gravada sus lo relaiet del potz de la preson li es atribuïda. Simboliza la resisténcia dels protestants occitans.

En 1790, la revolucion federalista francesa, grandament iniciada en Occitania, torna autorizar lo culte protestant e restituis los bens materials confiscats als eretièrs dels uganau caçats d'Occitania.

En 1793, lo jacobinisme destròca la republica federalista e los elegits girondins occitans son quasi totes guilhotinats. En seguida, tanben es guilhotinada per aver temptat de restablir un governament autrè que « un e indivisible » Olimpia de Goja⁴, girondina tanben, qu'escriguèt la Declaracion dels Dreits de la

2 / Cossi resistir a l'autoritat en 5 leçons (filosoficas) - Philosophie Magazine - 3 de junh de 2022 - <https://www.philomag.com/articles/comment-resister-laut-rite-en-5-lecons-philosophiques>

3 / Musèu virtual del Protestantisme - Article «Maria Durand (1711-1776)» - <https://museeprotestant.org/notice/marie-durand-1712-1776/>

4 / Olimpia de Goja - Paraulas de fèmnas – Lo Gai Saber n° 553, p21-26 prima de 2019

Dòna e de la Ciutadana per denonciar la manca de libertats e de possibilitats per las femnas e reivindicar lors dreits.

En 1794, en seguida del rapòrt subre «la necessitat e los mejans d'avalir los pateses e d'universalizar l'usatge de la lenga francesa», o rapòrt Grégoire, l'estat francés adutz una politica de remplaçament per lo francés de las autras lengas de França, politica continuada de regime en regime. Despuèi 1794, son en resisténcia contra la legalitat establida per l'estat francés los que vòlon defendre la lenga e la cultura occitana.

En 1854, los occitans vivon en lenga occitana, mas fàcia a l'interdiccion de mai en mai fòrta per l'estat francés de l'occitan dins l'educacion publica, la cultura e l'espaci public, se fondèt lo Felibritge a l'entorn de Frederic Mistral. Foguèt un acte fòrt e organizat de resisténcia occitana.

En 1945, la fondacion de l'Institut d'Estudis Occitans (IEO) s'inscriguèt dins la resisténcia occitana armada a la collaboracion de l'estat francés al regime nazi.

En 1958, fàcia a la pèrta de l'empèri colonial francés, la cinquena republica francesa se replega subre un ipernacionalisme e se proclama indivisibla amb un regime presidencial centralista.

En 1992, las lengas de França autras que lo francés son legalament fòrabandidas de la republica amb la proclamacion del francés coma lenga unica de la republica.

En 2020, totes los Occitans sabon lo francés o l'italian o l'espanhòl, e sonque una minoritat coneis encara la lenga e la cultura occitana.

Uèi, la desobesissença civila occitana es sempre viva. Es lo trabalh benevòle de las associacions occitanistas tal coma lo Collègi d'Occitania o las ràdios occitanas. Son los artistas que practican l'occitan. Es la negociacion sempre dificila amb l'educacion nacionala francesa per l'obertura d'escòlas bilingüas o la contractualizacion d'escòlas Calandreta. Es la menaça permanenta sus lo finançament de las raras institucions en carga de l'occitan tal coma lo CPLO, lo CIRDOC, l'ÒPLO... Es l'oposicion continua dels Occitans integrats dins lo sistèma politic francés que vòlon fòrbandir la cultura e la lenga occitana, tal coma lo còssol de Rodés per l'Estivada o lo director de «France Bleu Occitanie» per la cançon occitana.

En Euròpa democratica, lo concèpte de desobesissença civila fàcia a las discriminacions en general o la destruccion de l'environament pareis legitime per una part creissenta de la poblacion. Coma las mesuras institucionals per salvar l'occitan progressan mai lentament que la reculada de la lenga occitana, la desobesissença civila a las leis que discriminan l'occitan apareis necessària per que las causas evoluïscan sul terren.

2 - UNA NACION OCCITANA

« Un pòble existís dins la mesura ont se tròba un grop d'òmes conscients de formar amassa un pòble definit e a condicion qu'aquela consciéncia se transmeta dins aquel grop tot lo long de las generacions. Sola la consciéncia es creatritz del pòble. D'aquí enlà, se aquela consciéncia s'esfaça o desapareis, lo pòble es menaçat de desapareguda. »

Es l'anàlisi de Yeshayahou Leibowitz (1903 - 1994) istorian de las sciéncias e filosòfe israelian, considerat coma un intellectual màger de la societat israeliana per sos avises sus la morala, l'etica, la politica, e la religion. La reflexion de Leibowitz

s'aplicava a la complexitat de la nacion israeliana, tan coma a la nacion palestiniana, la nacion occitana e tant d'autras.

De còps, la majoritat de la poblacion d'un territòri se sent d'una nacion distincta de la de l'estat dominant. De còps, se sent de mai d'una nacionalitat, amb tota una nuança d'apartenéncia. Las famílias se pòdon entregafar a l'entorn d'aquelas nuanças. Las istòrias personalas e familialas donan una presa de consciéncia que non s'explica, e que varia d'una persona a l'autra, e mai compartisson la meteissa origina o son eissidas del meteis mitan social.

Es la trajectòria personala de cadun influenciada per los encontres e los familiars que balha o non una consciéncia occitana mai o mens fòrta. L'ensem de las personas qu'an aquela consciéncia e que la compartisson a l'entorn d'elas mantenon l'existéncia d'una nacionalitat occitana. Per contra, la consciéncia d'apartenéncia a la nacion francesa o espanhòla o italiana es generala en Occitania, impulsada per l'identitat unica impausada per los tres estats despuèi mantuna generacion.

E coma o diguèt lo filosòfe Leibowitz, tant que i aurà un grop d'òmes e de femnas conscients de formar amassa un pòble occitan, e a condicion de transmetre aquela consciéncia dins lo temps, i aurà una nacion occitana.

3 - UN TERRITÒRI DEVENGUT BINACIONAL

Voler tornar la lenga e cultura occitana dins la vida publica es pausar publicament la question l'existéncia d'una nacionalitat occitana. Es una question dificila dins la realitat sociologica e culturala dels occitans e occitanas, que la màger part se senton sonque de nacionalitat francesa, italiana o espanhòla, en

conformitat amb lo roman nacional ont l'estat se constituís en una nacion unica qu'assimila totes los pòbles conquistats.

Amb l'extension del sentiment d'apartenéncia a la nacion francesa de las tèrras d'oïl a las tèrras d'òc, lo territòri occitan es devengut binacional. Per l'intellectual occitan Robèrt Lafont, Occitania es una nacion primària, una etnia mentre que França es una nacion politica.

Dins d'autras concepcions mens imperialistas tal coma per los estats federals de Soissa o Belgica, e mai del Reialme Unit, mantuna nacion e lenga coexistisson dins un meteís estat.

Uèi, l'obertura politica e culturala deguda a l'integracion de fòrça estats-nacions dins un espaci politic comun europèu permet de pausar mai facilament la question de la diversitat nacionala dins una entitat politica comuna.

Es essencial la presa de consciéncia que las nacionalitats francesa (italiana o espanhòla) e occitana pòdon conviure en Occitania e mai individualament. Aquesta question de nacionalitat multipla, non es marginala, es compartida per un grand nombre de pòbles e personas minorizats dins totes los continents.

4 - UNA NACION MINORIZADA

Dins las annadas 1970, la lenga occitana èra en via d'escanament, mas tot lo monde aviá l'accent francitan e se sabíá que se parlava patés dins las campanhas. Una identitat miègjornala èra compartida per la majoritat de la poblacion.

« Sèm majoritaris » podíá cantar Claudi Martí.

Puèi, pendant cinquanta annadas, l'administracion francesa mantenguèt sas politicas volontaristas d'escafament de las lengas e culturas de França autras que francesa : fòrabandiment de l'occitan de l'espaci public, dels mèdias, de l'educacion, de la cultura e ara de l'espaci numeric. Mantenguèt una centralizacion fòrta amb de poder regional minime e de television regionala o locala flaca. Enforcèt la concentracion del poder economic en Isla de França.

Entretant, fàcia a l'evolucion de la societat francesa, europèa e internacionala, l'administracion francesa s'acarèt al racisme, a l'antisemitisme, a l'omofobia, a las discriminacions de las femnas e dels genres sexuals. Aquela evolucion de la societat francesa fàcia a las discriminacions faguèt qu'en 2021, foguèt votada la lei Molac per la majoritat dels deputats del parlament francés, contra la volontat del govèrn. Sul pic, foguèt censurada per lo conselh constitucional francés en carga del respècte d'una constitution que discrimina las lengas de França autras que lo francés.

Assumir que «sèm minorizats» es far préner consciéncia de l'injusticia que ne patís la lenga e cultura occitana e explicar la fòrta oposicion qu'encontran las e los que fan viure l'occitan dins l'educacion, la cultura, los mèdias, las ràdios, la vida artistica, l'accion associativa o politica, las administracions...

5 - L'EQÜACION POLITICA DEL BILINGÜISME

Sortèm d'un temps de centralisme e nacionalisme de l'aprèp descolonizacion qu'enebissíá al moviment cultural occitan d'assumir un projècte de societat bilingüa, e mai se faguèt un trabalh remirable de salvagarda de la lenga e cultura occitana dins un contèxte de minorizacion creissenta.

La sociolingüística mostrèt qu'una lenga minorizada sobreviu sonque amb pro d'espacis public, privat e familial de monolingüisme per assegurar un us social de la lenga e se quicòm coma un tèrç de la populacion parla la lenga minorizada dins de contextes de monolingüisme.

En Occitania, l'estat impausa lo francés coma lenga e cultura unica a tota la populacion. Per mudar aquela realitat lingüística, cal suscitar una demanda d'una part dels Occitans e una evolucion de la populacion francesa en general per qu'acceptessen l'us public e quotidian d'una altra lenga que lo francés dins las carrièras, las administracions e dins certanes comences e entrepresas. Cal tanben que l'educacion publica siá regionalizada e que l'ensenhament de las lengas minorizadas siá generalizat.

Per complir aquel prètzfait, una majoritat politica a l'assablada nacionala e al senat es necessària per votar una legislacion comparabla a la d'Espanha e de Catalonha en favor de l'occitan en val d'Aran.

Aquela majoritat demanda una evolucion de l'opinion publica, tan coma o foguèt per los dreits de las femnas, dels omossexuals, dels andicapats, o benlèu per los que vòlon morir dignament. Lo divòrci, l'avortament, lo maridatge omosexual trobèron una majoritat contra una minoritat activa perque èran de dreits nòus que non tiravan a la majoritat lo dreit de demorar maridat, d'aver de dròlles o de se maridar entre femna e òme. L'autreg de dreits a de minoritats tròba una majoritat, e mai silenciosa, se los dreits fundamentals d'aquela majoritat son preservats.

L'abolicion de las discriminacions es tanben favorizada per la pujada dels poders de la justícia, del legislatiu e de la democracia participativa.

La transicion ecologica que promòu la diversitat e lo desenvolopament economic local favoriza tanben la presa en compte de la lenga istorica locala.

Es l'equacion politica que se deu resòlver per trobar un camin cap al bilingüisme.

6 - LO COMPROMÉS LINGÜISTIC

Dins una societat ont la lenga e cultura occitana son fortament minorizadas, un compromés lingüistic es necessari per faire acceptar un us public de l'occitan. Aqueste compromés deu trobar una majoritat consensuala dins la populacion e deu èsser acceptable en defòra del mitan occitanista, dins lo mitan familial, professional, esportiu, per los vesins...

Un compromés deu èsser trobat entre un retorn al monolingüisme occitan majoritari de la debuta del sègle XX e lo monolingüisme francés impausat de la debuta del sègle XXI. Una opcion consistís a prepausar una societat bilingüa occitana, ont se poiria continuar de viure e trabalhar en francés, italian o espanhòl. Lo francés seriá la lenga comuna de totes, mas la societat seriá organizada per que se pòsca parlar occitan a l'escòla, al trabalh o dins las carrièras, e aital assegurar la transmission naturala de l'occitan dins la vida familiala e privada.

Aqueste compromés lingüistic non limita la libertat per los que son franceses monolingües, mas al contrari lor permet d'aprèner l'occitan se o desiran. Los que voldrián parlar sonque francés continuarián d'o faire, mas deurián acceptar d'ausir d'autres parlar occitan.

Lo projècte d'una societat bilingüa s'adreça a tota la poblacion del mitan agricòla al mitan entrepreneiral, de las classes mejanas a las classes desfavorizadas. Aurà tan d'oposicion coma lo divòrci, l'avortament, lo maridatge omosexual, mas es ara sociologicament acceptable dins una societat francesa e europèa que sap que los dreits de las minoritats son una garentida de libertat per totes.

7 - LA BINACIONALITAT PER ESTABLIR LO BILINGÜISME

Despuèi Frederic Mistral, manténer lo bilingüisme de la societat occitana foguèt l'objectiu emparat per lo Felibritge, puèi per l'occitanisme. Uèi, aquela perspectiva s'inscriu dins una realitat ont «*lo pòble parla francés — e un francés cada jorn mai estandard*» (coma o escriguèt Jaume Còsta). Uèi, l'occitanisme tempta de restablir lo bilingüisme a través lo trabalh cultural e educatiu de las associacions.

Mas, lo retorn de l'occitan dins la vida publica se pòt justificar sonque per lo desir de viure amb la lenga e la cultura occitana associat a l'existéncia d'una nacionalitat occitana. Necessita de far préner en compte per l'ensem de la poblacion que doas consciéncias nacionalas coabitan en Occitania : una consciéncia francesa o espanhòla o italiana, largament dominante e una consciéncia occitana minorizada, que la primièra, eissida d'una istòria mai corta es emparada per las administracion dels estats mentre que la segonda, eretada d'una istòria mai longa es emparada per una resisténcia lingüística inscrita dins la durada.

La construccion d'aquesta societat bilingüa ont se pòsca continuar de viure en francés estandard, mas amb l'occitan present e acceptat pertot, passa per una transicion lingüistica portant sus une o mai d'una generacions que supausa una acceptacion progressiva de la natura binacionala d'Occitania.

Tal coma l'eradicacion de las lengas perifericas autras que la lenga d'estat foguèt al servici de la construccion d'estats-nacions centralistas e expansionistas, l'acceptacion del binacionalisme s'inscriu dins la perspectiva d'una democracia francesa, espanhola o italiana mai federala e plurilingüa, sorsa de tolerància e de progrès social, economic, societal e ecologic.

CONCLUSION

L'engatjament occitanista, en particular dels joves es confrontat a la discriminacion sistematica de la lenga e cultura occitana. Pasmens, tornar establir la diversitat lingüistica e culturala de França es un engatjament fòrt per lo progrès societal e democratic. S'inscriu dins l'aprigondiment de l'ensem dels dreits democratics de totes e totes e dins las evolucions juridicas qu'abolisson pauc a pauc totes las discriminacions en Euròpa.

L'establiment progressiu d'una societat bilingüa necessita una adesion, e mai passiva, d'un part de la poblacion occitana per constituïr una fòrça politica sufisenta per cambiar las leis que discriminan l'occitan. Necessita la presa de consciéncia generala que doas nacionalitats coexistisson dins un meteís territòri, e amb de degràs diferents d'adesion per cada persona. L'acceptacion de la natura binacionala d'Occitania serà dificila. Es acceptable sonque se se reconeis clarament lo dreit de continuar de viure en francés, espanhòl o italian.

Passa per la presa de consciéncia generala que l'establi-
ment progressiu d'una societat bilingüa, participa al reforciment
dels dreits de totes e totes e s'inscriu dins lo desenvolopament eco-
nomic e e cultural local dels territòris que necessita la transicion
ecologica.

Jean-Charles Valadier

NB

*Per convencion, lo nom de pòble **occitan e occitana** designa
los e las que demòran dins lo territòri lingüistic dit Occitania, quina que
siá lor origina o lòc de naissença. Lo nom de pòble **francés e francesa**
designa los e las que demòran dins l'estat francés. **Occitanista** designa
la part dels occitans e occitanas qu'an consciéncia d'aperténer a l'entitat
culturala occitana. Aital, uèi en Occitania, i a una majoritat d'Occitans
que non son occitanistas.*

LECTURAS

Autoportrait, Bernat Manciet, 1981

29,7 x 21 cm

Tinta de China sus paper

Colleccion Pèire Venzac

BERNAT MANCIET

EXPOSICION « BERNARD MANCIET - AU PAYS DE L'ESQUIVE »

Per lo centenari de sa naissença lo « Centre d'art contemporain » d'Anglet presenta pel premier còp las òbras graficas de Bernat Manciet (1923-2005). Aquesta exposicion es organizada a partir d'un don important de Jean-Claude Marcadé a la vila d'Anglet e d'òbras recampadas al prèp de colleccionistas amics e correspondents de l'autor. Manciet non èra avar de sos dessenhhs – n'a produït de centenats - qu'acompanhavan regularament sa correspondància. L'exposicion s'estaca a reconstituïr de serias que permeton de veire l'evolucion de son art dins lo temps e sa mestria de tecnicas diferentas : gredon, sanguina, tinta sèpia, tinta de China, aquarèla, guasha... Retraits, nuds, arquitecturas, paisatges i compausan un univèrs obèrt e variat d'ont salhen tanben d'ensembles deliberadament compausats. Lo mai conegut dels lectors de Manciet, amb son emplec caracteristic de la sanguina, ilustra son poèma « Per el Yiyo », celebracion d'un torèro mòrt en 1985 a l'atge de 21 ans. En 2001, la mòrt en corsa de l'escartaire Rachou serà l'escasença d'una seria a la tinta de China d'una sobrietat tragica. Las caras, los còrs, en accion - rugby, surf - o donats a veire dins lor sensualitat, son sasits d'una guinhada, coma al panat. Bernard Marcadé joslinha « la malícia (que i a) dins aquela maniera oblica d'espier lo mond (...) entre lirisme e cruseltat, amb tostemps un punt de vista acerat quitament impietados ». L'exposicion es una revelacion e una capitada. Tot just s'òm pòt plànher un emplec fragmentari de la

lenga occitana per una iniciativa e un artista que s'aurián ameri-
tat un afichatge bilingüe.

A veire abans lo 6 de genièr a la Villa Beatrix Enea (2
carrièra Albert-le-Barillier, 64603 Anglet Cedex)

Per los que non pòdon visitar l'exposicion, recomandam
lo polit obratge editat per l'ocasion : Bernard Manciet *Au pays
de l'esquive – œuvres graphiques*. Éditions Confluences, septembre
2023, 86p. (20€). Amb d'illustracions nombrosas, i trobaràn las
reflexions de Bernat Manciet sus sa practica e las contribucions
esclairantas de Bernard Marcadé, Jean-Claude Marcadé, Guy
Latry, Patrick Lavaud, Jacqueline Nalis e François Pic.

JSL

BERNAT MANCIET SONETS

« Ce qui m'est difficile m'est toujours nouveau. »

Paul Valéry « Moralités » in *Tel quel*.

« Sonets » es lo títol d'un recuèlh de poèmas establits gaireben totes dins aquesta fòrma fixa d'origina italiana medievals, jol calam inimitable de N Bernat Manciet (1923-2005), que l'editor Jorn ven de tornar editar en 2023, pel centen anniversari de l'autor. La primièra edicion datava de 1996, mas non a, despuèi, res perdut de sa fòrça dardalhanta. Se, coma o pensava Pierre Reverdy, « non i a pas de poesia per la natura, aquò es lo sagèl suprèm que l'òme a impausat sus las causas de la creacion » (in *En vrac*), lo grand occitan que foguèt aquel gèni de las Lanas nos a aquí daissat, en fòrmas mai o mens condensadas, unas leçons de poetica vertiginosas. Bernat Manciet, aquí benlèu mai que mai, ont cada poèma apareis semanticament autonòm respectivament als autres, inventèt rapòrts sempre susprenents entre las causas, non pas pel plaser nèci ni aisit de complir quicòm de novèl amb lo solet e esclèt objectiu de la novetat, mas plan per donar a sentir als lectors sens e entusiasme mercés a d'elements de la realitat — elements de còps fòrça trivials e de còps fòrça fins, e lo mai sovent mesclats unes amb los autres — rapòrts qu'un agait ordinari jamai non auria percebut. Un autor que non me destabiliza coma el o fa, e qu'aital non me pòrta ieu-meis a experimentar las confinas de l'expressivitat escrita, non me pòt portar res mai a l'ora d'ara : amb Manciet, ben al contra, la sensacion d'òbras sempre mai fòrtas, de portadas sempre prigondas, coma se lo chuc e lo muc non s'i daissava descobrir que pauc a pauc. Lo mai sovent l'autor bota a intercanviar sensacions e idèas, visions e sentiments, entrevescant interioritat fosca e exterioritat exaltada d'un bais que cap de pròsa explicativa — ni mai encara mens la miá aici

— non ne poiriá pretendre rendre compte prosaïcament, atestacion indefugibla de tota poetica autentica. Mas qu'òm ne jutge sus pèça :

E se doman lo cèu tornava pas
se lo rocàs se henè pas com tòrra
se se quilhavan pas los mòrts dehòra
end'ensurta au cèu son esbornacar

se l'estelum contunhava a virar
se camp e prat e tot muc e's demòra
se vau morir shens que lo món non plori
e se n'anavi pas arrevitar (...)

Sonets I-XIV (extrait)

Totun, la pretenduda « dificultat » que i pòt aver a legir aqueste autor — (poèmas occitans amb traduccions al francés de l'autor, totun) — e non es lo detalh mendre que lo fariá complici de son vièlh amic Renat Nelli — me buta a crear irresistiblement, ja que l'escriptura dels sonets de Manciet es libertat e audàcia, classicisme e transgression, elegància e salvatjariá, refinament estrème e rusticitat autentica. Son « Gèni Aquitan » de « l'Arc atlantic » lo sarra aital d'un autre grand poèta, Fernando Pessoa, qu'el tanben cultivava, al grat de l'ample de son òbra, la confrontacion dels opausats, sense jamai non se daissar embarcar dins qualque gàbia logica que foguèsse. Perqué nos privar donc mai longtemps de beure fins al sadol a una tala font de libertat creatritz ? Saludam tre ara la reedicion d'aqueste tresaur.

Franç Bardòu

Bernat Manciet, *Sonets – Sonnets*. Ed. Jorn, 2023. Format : 14 x 22,5, 240 pages. ISBN : 978-2-905213-57-0. Prètz : 20 €.

MINA DE PLOMB, MINA DE REN

Cecila Chapduèlh, a las edicions *Jorn*, nos prepausa un libre doble dins sa pasta coma dins son estructura. Per evocar la qualitat tangibla e saborosa d'aqueste obratge, partirai d'un principi clar : enlòc non se pretend qu'aquò siá « un recuèlh de poèmas ». Efectivament i seriái senon mal a mon aise, ja que çò que definís per ieu lo vam poetic, articulat, dins l'esperit, suls images susprenents, e dins la materialitat de la pagina, per l'invencion — o la descobèrta asardosa, rai — de relacions novèlas entre los mots, non o trobariái pas.

Mais i tròbi de tèxtes de plan bèla intensitat expressiva, òc-ben. Unes, los de la primièra partida, dita « Chançonetas de ren », jògan a anar a la linha, pro sovent dins un respècte estricte d'una cèrta metrica que fa immediatament pensar a de creacions d'escrivana musiciana — e, indiscutiblement, o es, l'autora, musiciana. Se vei e, mai que mai, plan segur, s'entend ! S'entend dins los contenents estructurats per èsser cantats. Mas s'entend tot parier dins la quita concepcion dels tèxtes, sos contenguts, que semblan eretar, d'un biais pro liure mas plan noirit, de certanas tradicions popularas occitanas (e donc, mai qu'estreïtament lemosinas) posadas a l'òrle dels sègles XIX e XX. Totun l'eretatge n'es plan pro liure per que lo resultat siá inventiu e actual ; en un mot, vivent e fòrt. De ressons del sègle XII puntan tanben lo nas, per exemple dins la pastorèla « La bergiera e lo gentilòme ». L'autora i pren lo partit d'inversar los ròtles « tradicionals » — instaurats plan probablament abans lo quite Marcabrun — en nos donar a saborar los prepauses d'una pastora pòst-seissanta-ueitarda e d'un gentilòme atardierit d'al mens 8 sègles davant ela.

Aqueles tèxtes son dardalhants d'èime e de bèla franquesa, e plan gostoses. Cecila Chapduèlh, d'un biais general, demòra dins la dralha obèrta pel manifest del Leberaubre, notadament davant lo fenomèn Trobar, tant lemosin totun.

L'autora nos liura d'ela l'image d'un èime agusat, prigondament intuitiu, plan mai que non pas « intellectuós ». Lo tèxte « Un pitit tractat d'intuicion » o sembla reivindicar pro clarament dins la segonda partida de l'obratge. Aqueła segonda partida, dita « Retrachs fotosensibles » m'a semblada mai interessenta encara, mièlhs trebalhada o, per çò mendre, mièlhs capitada dins sa factura literària, que la partida « Chançonetas ». Los retraits plan rics e plan menats que i para l'autora pòdon far pensar un pauc a « l'Ordinari del mond » de l'Ives Roqueta que tant presava, el, la Marcèla Delpastre, mas i retrobam tanben una guinhada de cap a Franz Kafka e, totjorn tan segurament, de referéncias a Jan dau Melhau. La pròsa « Muda » remanda, çò me sembla, dirèctament (mas a la tresena persona del singular, non a la primièra) a un tèxte sieu publicat dins *Òc*, ont l'èime del narrator se confronta pel primièr còp al fait qu'en tot se lavar, constataba que veniá vièlh e rufit. Un autre raconte, un dels dos mai longs (e non pas lo mens bon, se'n manca), lo titolat « L'epitafografa » me fa fòrça pensar, per sa tonalitat e son ambient general, a la « Glòria de la mòrt » del meteís mèstre lemosin contemporanèu.

L'ensemble, de bèla factura, s'amerita vòstra lectura atenta e sostenguda.

Franç Bardou

Cecila Chapduelh *Mina de plomb, Mina de ren*, amb una version francesa de l'autora. Ed. Jorn, 2023. Format : 14 x 22, 104 paginas. ISBN : 978-2-905213-56-3. Prètz : 15 €

TU

« Tu » es lo títol d'un recuèlh de poèmas que pel sieu fons, se restaca un pauc a l'art dels trobadors : l'amor i es al centre de tot, declinat en 17 modalitats intensas e variadas. La fòrma i es liura, lo lengatge fòrça imajat e inventiu, passionat, esmovent. L'autor, Joan-Loís Vigièr, demorará misteriós e sailat sonque de sa passion tant expressiva per mai d'un lector, ja que l'editor, o planhem fòrça, aja renonciat a la notícia plus mendra de biografia.

Çò que ieu sabi d'el es qu'èra un òme bon, discret, simple e cultivat, que participava al cosselh de redaccion de la revista ÒC al darrièr decenni del sègle XX, als costats de Bernat Manciet, Felix Castan, Joan-Pèire Tardiu e Jaumes Privat. Es el que m'aviá presentat al grop, a Tolosa. Una malautiá lo s'emportèt ailàs tròp lèu, que benlèu nos auriá ofèrt d'autras creacions de la meteissa preciosa tenguda.

Letras d'òc a totun pres una decision importanta en causr de reeditar aquesta òbra, ja pareguda en novembre de 1980 a çò d'Alain Sanchez, dins un plan grand format, en papièr preciós, ara venguda introbable despuèi tròp longtemps. Mas los que non possediràn que la segonda edicion non o auràn perdut tot : se l'original èra monolingüe occitan, aquesta segonda edicion se tròba acompanhada d'ara enlà d'una traduccion en francés alestida per Eric Fraj, e tanben d'un CD ont se pòdon escotar los poèmas amb musica.

« (...) Miugrana refugi de tos sens

Empleni d'esfalt ton elògi
Cresta sul calabrum que se desalena

Branca nolenta de nuèit embriaga
Que se trufa de ta voluntat despenchenada
desnosada desaviada desrasigada

Dança de colòbra descabestrada al rebèc
Dins ma cufèla de coissins e de matas macadas (...) »

TU - 9 Sus tu (estrait)

La pasta poetica ereta clarament d'un pòst-subrerealisme liberat de mantas convencions qu'aurián pogut far paréisser un subjècte tan sovent abordat un pauc banal. Los images i son sempre susprenents e la lectura, per n'èsser gostosa, s'i deu sempre téner plan atentiva, coma o vòl tota poetica autentica. La qualitat materiala d'aquesta segonda edicion demòra pro nauta, coma nos i an acostumat a çò d'aqueste editor, e fidèla a l'edicion originala : meteissa sobrietat, meteissa tonalitat de las paginas, respècte menimós de la lenga de l'autor.

Un libre de legir lèu, e de tornar legir sovent.

Franç Bardou

Joan-Loís Viguièr, *TU*. Ed. Letras d'Òc, 2023. ISBN : 978-2-37863-055-3. Format del libre : 16×24 cm. 80 p. CD audio 38 min. 18€.

TRÒCES DEL TEMPS

Es un recuèlh de Sèrgi Labatut : un quarantenat de novel·las « short-short » acompanhadas de lor traduccion en francés. Lo recuèlh es de fabricacion artisanala, sus polit papièr cordurat a la man, e se pòt comandar a cò de l'autor, per 20 € : augergalhard@gmail.com .

(Nos poiriam benlèu interrogar sus l'estat de l'edicion occitana que daissa d'escrits coma aquestes a la pòrta).

Sèrgi Labatut es plan conegut dels lectors occitans : de-
gun non a oblidat la modernitat de la pensada, del raconte e de la
lenga de son primièr roman sus la quista del paire (de tot paire ?)
l'Esquinador (Reclams, 2003), la reflexion personala de *L'Òdi del
Cèrle* (en 2009. Fòra colleccion), o l'originalitat e l'eclectisme de
Cronicas de Viatge (IEO-Edicions, 2017) e mai que mai la fòrça de
son grand roman : *Èst o las orasons* (IEO-Edicions, 2018), saga
de l'errança d'un *loser*, cantaire maldit e profeta mancat dins un
monde a la deriva : lo nòstre. Raconte al primièr degrà, e faula de
nòstra situacion occitana.

Tròces de Temps retròba evidentament las tematicas obse-
sionalas de Labatut, dins lo format saique lo mai exigent d'aques-
tas pròsas cortas ont cada mot, coma en poesia, pesa de tot son pes.
Los tèxtes son cèrtas mai longs que los que son coneguts coma los
« romans mai corts del mond (5/6 mots) », demest plan d'autres los
d'escrivans coma Ernest Hemingway, 1920 « *For sale : baby shoes,
never worn* » o Augusto Monterroso « *Cuando despertó, el dinosaurio
todavía estaba allí* », mas son d'una densitat de sens extraordinària
e evidentament sollicitan çò que i a de mai desrevelhat dins lo
legeire e dins sa capacitat a ne far una lectura activa vertadièra.

Corts-metratges, tròces de filmes a pichòt budgèt de la vida quotidiana.

E donca, sens autre commentari :

*Al cap del camin, tres pibols marcavan la crosada.
Se vesían de l'ostal. Lo paure son paire disiá que
quand los vesíá, sabíá qu'èra practicament arribat.
Lo front contra la vitra de la fenèstra, fintava
la carrièra. I aviá pas de pibols. Pas que lo lum jaune
dels lampadaris. (p. 3)*

*Recebèt lo libre lo diluns dins un polit paquet que
dubriguèt en fasent plan atencion. Lo pausèt sul
burèu per l'agachar melhor. Lo gausava pas
dubrir. Aquelas paginas vièlhas, mai de quatre
cents ans. Se decidèt. Mas l'aviá pas crompat per
lo legir, que podíá pas. Èra esrich en latin. (p. 12)*

*Jos l'aiguièra i aviá una caisseta de fèr. Èra clavada
mas trapèt la clau dins un tirador del vaisselièr.
S'arrestèt per agachar las pauras siètas que servava
la maire. Venián pas dels mostièrs. Dins la
caisseta i aviá de fotografias e duas letras.
Coneissiá pas grand monde sus las fotografias,
d'oncles benlèu. Las letras èran d'un òme
qu'escriviá a una femna. Mas los noms li disián
pas ren. (p. 17)*

*Èra sedut al bar a costat d'una femna que contava
que lo marit la tustava. Ausissiá pas tot çò que
disiá. E vos a dich per quina rason, tusta ? faguèt
lo barman. Comprenguèt pas plan la responsa
alara demandèt un autre whisky. (p. 25)*

*La femna alisava plan las camisas. Cada matin
ne causissiá una. Un jorn vegèt una pichona plega
sul davant. Nos fasèm vièlhs, se diguèt. (§p. 29)*

Florian Vernet

ITINERARI D'UN RESISTENT

Sèrgi Viaule *Itinerari d'un resistant – brigalhs d'autobiografia*, Editions des Régionalismes (488 rue de Gâte-Grenier, 17160 Cressé), 166p. 17,50€

Aqueste libre se presenta coma un « testimoniatge per las generacions actualas e futuras d'occitanistas », per tal que profieiten de l'experiéncia que dona una accion militanta conduïta fins a sos limits. Aquela accion, lo remandadís dels librets militars, s'inscriu dins una campanha de desobesissença civila menada quand la famosa batèsta contra l'extension del camp militar del Larzac. Sèm dins las annadas setanta del sègle passat, del temps de la conscripcion, ont cada òme jove èra tengut de far son servici militar e demorava encara mobilizable plan d'annadas après. A aquel periòde, Sèrgi Viaule es membre del Partit de la Nacion Occitana dont lo prètzfait, « l'autodeterminacion d'Occitania, nacion del mond demest las autras », se fonda sus l'analisi d'un Estat francés colonizator d'Occitania. L'eradicacion

de la lenga es vista coma un aspècte d'una accion mai generala e deliberada de deculturacion e de depossession que s'exèrça tanben dins los domenis de l'economia e de la politica. Sèrgi Viaule serà aquel que jamai non voldrà reprèner son libret e per amor d'aquò condemnat a far de preison. La partida centrala de son relat es consagrada a aquel episòdi que pren a còps un ton borlesc, a còps tanben un torn dramatic. Es que son eròi (mas jamai l'autor non pretend n'èsser un) descobre a l'encòp la realitat del combat politic, las règlas de l'institucion judiciària e los limits de l'engatjament militant – occitanista per començar. I perdrà son ingenüitat, el que, fòrt de son bon dreit, cresiá que davant lo jutge valia mai se defendre sol, sense nat avocat. O tanben que d'autres rebèlles coma el anarián fins al cap de lor accion. Foguèt lo sol a refusar tot compromés. Mas i ganhèt una preciosa co-neissença dels òmes e de la realitat occitana. E tanben lo sens de l'accion concrèta, luènh de tota postura e de tot intellectualisme. Justament los intellectuals occitans mai visibles de l'epòca non mostrèron tròp d'estrambòrd dins lor sosten, tant que de figuras coma Leon Còrdas o, dins lo mitan de l'espectacle... Marcèl Amont s'engatgèron sense reticència.

La partida centrala del libre conta las peripecias d'aquel afar. Nos rapèla cossí aquel temps foguèt un grand moment de la consciéncia occitana, al torn de l'afar del Larzac, mas tanben de las manifestacions dels vinhairons del Lengadòc e d'una reivindicacion represa una pauc pertot de « viure e trabalhar al país ».

Mas lo prepaus de Sèrgi Viaule va plan mai delà del relat d'aquel episòdi. L'autor i ditz cossí prenguèt la pagèla de son occitanitat de mainat enlà, dins sa família, dins son mitan rural, dins sas primièras experiéncias de vida. L'escòla, amb sa « volontat de [li] impausar una identitat qu'es pas la [siá] » foguèt lo lòc de la descobèrta del fonccionament de l'aparelh d'Estat e,

parallèlament, d'una consciéncia occitana vergonhosa plan es-
pandida :

« La comparason dels regents de l'escòla francesa a d'us-
sards negres es pas de ieu e la teni pas per abusiva. Non pas per
çò qu'en mai de lor rigiditat ideologica e corporatista, los regents
pòrtan la blòda grisa, que nos an tanben impausada a nosaus los
escolans, mas per çò que participan activament a l'eradicacion de
l'identitat nòstra. Identitat qu'es tanben – sabi pas s'es necessari
d'o precisar – la lor ! (...) s'automutilan. Amb mai o mens de
dolor segon la consciéncia de cadun, vendon lor anma occitana al
diable. (...) D'unes van fins a mespresar e aver vergonha de lors
pròpris parents per çò que parlan pas francés. I auria a soscar sus
aquela propension morbida del pòble occitan a abandonar son
identitat pròpria, emai se sabèm qu'aquel abandon se fa jos la
menaça d'un estat assimilacionista e repressiu. » (p. 15)

Aquela « propension morbida », Sèrgi Viaule li fa la
contracarra resoludament, sense s'estalviar jamai. L'agradatge
de son testimoniatge ven de çò que s'i liura en tota sinceritat, a
partir de faits concrets, viscuts, luènh de tota postura o procès
en victimizacion. Lo seguèm dins sos combats, quand non serem
d'acòrdi sus sas concepcions, perque son menats dins un esperit
constructiu e responsable. Aquel « Itinerari » es tanben un pauc
lo nòstre.

JSL

LO DICCIONARI GENERAL OCCITAN DE CANTALAUSA

REEDITAT EN LINHA PEL GRELH ROERGÀS.

Se me soveni plan, mas benlèu ai somniat, Loïs Combas, dit Cantalausa, èra tan gelós de son *Diccionari general occitan* publicat en 2002 que non lo volguèt mostrar a degun abans son impression. Era benlèu premonitòri... L'obratge es fòrça ric e sa lectura atenta revèla un alibertian fidèl, mas se tròba qu'aqueste coneis uèi una segonda edicion en linha - somptuosament -, après contròtle e correccions segon los « principis » de l'antialibertian *Conselh de la lenga occitana (CLO) e l'ajuda del *Diccionari ortografic e morfologic de l'occitan* de Josiana Ubaud (LGS, n° 567-568, p. 140). Cal reconèisser que las errors de l'autor èran nombrosas, mas se pòt demandar se lo remèdi non foguèt pièger que lo mal. Avèm retrobat nòstra lexicografa dins tota son originalitat, amb quasi sistematicament lo sufixe popular de substantius d'agents *-aire* associat a de substantius d'agents de formacion sabenta (**assignaire*, **adulaire* ... per *assignator*, *adulator*), a de substantius sabents de causas (**amplificaire*... per *amplificator*), a d'adjectius sabents (**admiraire*... per *admirator*), a de substantius populars d'agent a la plaça de substantius de causas (*cabotaire*... per *cabotier*) e lo contrari... Parièr pel sufixe *-ador* emplegat a la plaça de *-ator* pels substantius sabents (**autoregulator*... per *autoregulator*), pel sufixe *-ança* a la plaça de *-ància* e lo contrari, pel sufixe *-acion* a la plaça de *-ason*, e lo contrari... Li devèm tanben de correccions erronèas : **Antecrist* per l'exacte *Anticrist*¹ ; **aspirador* per l'exacte *aspirator* ; **atirància* per l'exacte *atirança* ; **aumentar* per l'exacte *augmentar* ; **autofegondacion* per l'exacte *autofecondacion*... De causas mai estranhas encara coma **agretud* (agror), **agrimònia* (acrimonia), **atemptat* (atentat), **monastile* (monestier)...

1 / L. Combas èra religiós.

Aquel darrièr mot es presentat coma un sinonime de *monastèri* / *monestièr* mas non es aisit jos aquela fòrma de comprèner son etimologia. En revenge, se cambiam la *a* per una *o*, tot s'esclaira : un « monostyle » en francés, *monoestil* / *monoestile* en occitan (mono- + *stylus*), en tèrme d'arquitectura, es una columna corta que sosten un objècte, una esculptura, o un « estilita ».

<https://dgo.grelhroergas.com/index.html>

J.P.

LEXIQUE FRANÇAIS-OCCITAN

/ LEXIC OCCITAN-FRANCÉS (LEMO SIN)

Danís Chapduelh, *Lexique Français-Occitan / lexic Occitan-francés* (lemosin), Novelum-IEO Perigòrd. Lo Congrès permanent de la lenga occitana, Périgueux / Pau, 2023.

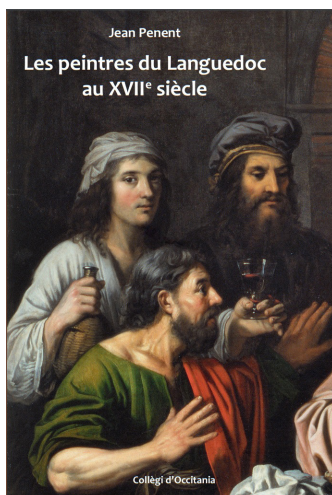
Malaürosament, lo temps non es pas d'analisar los obratges mas de senhalar las errors. Nos sèm limitat a la letra *a*. Aital : *acelerador* per *acelerator* ; *achabacion* per *achabason* ; *aconselhar* per *acossehar* ; *agricultora* per *agricultritz* ; *alternança* per *alternància* ; *amelhoracion* per *amelioracion* / *amelhorament* ; *amòrfe* per *amòrfe* ; *anarchia* per *anarquia* ; *apareitre* per *aparéisser* ; *architècte* per *arquitàcte* ; *armanhaqués* per *armanhagués* ; *aspirador* per *aspirator* ; *aspiradoira* per *aspiratritz* ; *atemptat* per *atentat* ; *auditora* per *auditritz* ; *aurfaure* per *argentièr* / *aurivelièr* / *aurivelaire* ; *autona* per *autom* ; *autbòi* per *graile*, etc. Jos la direccion del Congrès, amb totas las divagacions del CLO. Plorar per l'IEO.

J.P.

LES PEINTRES DU LANGUEDOC AU XVIIe SIÈCLE.

Jean Penent

De la figura tròp sovent oblidada de Jacques Boulbène, emergent a l'encòp del sègle Renaissance e de la furor de la guèrra civila, a aquel movement novèl del caravagisme illustrat per Guy e Jean François, Jean Chalette e Nicolas Tournier, al manierisme renovelat de l'intrigant fraire Ambroise Frédeau, a la flamejanta generacion barròca d'Hilaire Pader, Jean-Pierre Rivalz, Antonio Verrio, André Lebré, Jean Troy, als expatriats fòrça presents Sébastien Bourdon e François de Troy, fins als classississants Reynaud Levieux, Raymond Lafage e Antoine Rivalz preparant lo sègle a venir, se desplega la fresca colorada de la pintura del Lengadòc al sègle XVII, dins sa diversitat, son abundància e sa susprenenta unitat, amb sos fogals actius del Puèi de Velai, de Narbona, de Montpelhièr, totes convergent cap a Tolosa.

DESCRIPCION TECNICA : un volume de format 30cm x 20cm, de 336 paginas sus papièr estratat mièg-mat de 150g, amb 190 illustracions de color.

CONTENGUT : los artistas son presentats dins l'òrdre cronologic de l'annada de lor naissença, cadun amb sa biografia, seguida d'una causida entre lors obratges principals acompanhats de lors notícias.

L'AUTOR : Joan Penent, conservator en cap onorari del patrimòni, e ancian conservator de las pinturas al musèu dels Augustins, ancian director del musèu Paul-Dupuy e del musèu Georges-Labit de Tolosa, a realizat e dirigit nombrosas mòstras consacradas al dessenh e a la pintura del Lengadòc del sègle XVI al sègle XX. Demest sas publicacions, mencionam tot particularament *Le temps du Caravagisme. La peinture de Toulouse et du Languedoc de 1590 à 1650* (Somogy, 2002) et *Antoine Rivalz (1667-1735), le Romain de Toulouse* (id. 2004).

BON DE COMANDA

NOM : Prenom :
 Societat :
 Adreça Postala :

 Còdi Postal : Vila :
 País (per l'estrangèr) :
 E-mail :

Quantitat	Descripcion	Prètz unitari en €	Total
	<i>Les peintres du Languedoc au XVIIe siècle, Jean Penent</i>	38	
	Despensas de pòrt * (11€ per 1 ex. / 16€ per 2 e 3 ex.) Gratuit pels abonats		

Junhi a ma comanda un règlament per chèc d'un montant de€ a l'òrdre del Collègi d'Occitania (11 rue Malcousinat, 31000 TOULOUSE.)

Data :

Signatura :

* Per tota entresenha o per una comanda superiora a 3 obratges,
 mercés de nos contactar a : abonament@logaisaber.com

**LEGÈTZ LO GAI SABER. VOS AGRADA L'OCCITAN. AVÈTZ ENVEJA D'ANAR
MAI ENLÀ, GANHAR EN AISIDENÇA, A L'ORAL O A L'ESCRIT.
LO COLLÈGI D'OCCITANIA VOS PREPAUSA SOS OBRADORS :**

OBRADORS D'ESCRITURA

Jos la responsabilitat de Florian Vernet, universitari e escrivan, aqueles talhièrs an per objectiu de perfar vòstre estil literari en tot vos obrir sus de novèlas fòrmas d'escriptura, sus diferentas tecnicas d'expression e de relectura, a d'estils e autors literaris occitans.

Aqueles talhièrs, unicament en e-learning e en individual, s'adreïcan als professionals de la comunicacion, de la lenga coma a totes aqueles qu'an un projècte de creacion literària.

Lo volume orari depend de la velocitat de progression de l'estagiari. Çaquela, comptan environ 3h de trabalh personal per setmana e un RDV telefonic bimensual amb lo formator, permetent un accompagnement optimal de l'estagiari. Aquesta formacion es compausada de tres nivèls e demanda una mestresa de la lenga ja confirmada tre l'inscripcion :

- Nivèl 1 : B2 - durada : 15 setmanas
- Nivèl 2 : B2.1 - durada : 10 meses
- Nivèl 3 : B2.2 - durada : 10 meses

Al terme del cicle de formacion, l'estagiari serà covidat a escriure un tèxte literari en occitan. Un comitat de lectura serà donc convocat per fin de decidir d'una publicacion dins *Lo Gai Saber*.

OBRADORS DE CONVÈRSA

Los Obradors de Convèrsa an per objectiu de s'exprimir sus de subjèctes variats en ligam amb la vida vidanta, la vida professionala, la vida culturala, sus l'actualitat... Permeton d'afortir la practica de l'oral, d'enriqueir son vocabulari aital coma de far l'acquisicion, d'una part, de referéncias culturalas occitanas e, d'autra part, de tecnicas oratòrias, per aqueles que ne fan la demanda.

Pendent 15 setmanas a rason d'1 ora setmaniera, una tematica diferenta es abordada, amb una ficha de vocabulari en ligam amb la tematica per ajuda..

ORAL E CULTURA OCCITANA

Aquela formacion a per doble objectiu de far l'acquisicion d'una practica enfortida de l'oral e d'aqueirir una cultura generala occitana.

S'organiza sus 16 setmanas a rason d'1h30 per setmana. En setmana A, lo formator dóna un còrpus de documents (tèxte, audio, vidèo) als estagiaris per qu'o pòscan trabalhar en setmana B en autonomia. Pendent lo rendètz-vos en visioconferéncia, un escambi se met en plaça sul subjècte prepausat (Conte, Teatre, Poesia, Istòria,...)

Per ne saber mai : www.collegioccitania.com
Per nos contactar : contacte@collegioccitania.com
11, carrièra Malcosinat – 31000 Tolosa.
Tel. : 05 34 30 50 63 – 06 81 10 28 19.

Qualiopi
processus certifié

REPUBLIQUE FRANÇAISE

La certification qualité a été délivrée au titre de la catégorie d'action suivante :

**COURS ET FORMATIONS EN OCCITAN
DISTANCIEL ET PRÉSENTIEL**

Modules éligibles au CPF du A2 au B2

Cours et Ateliers d'occitan

www.collegioccitania.com - contacte@collegioccitania.com

RENSEIGNEMENTS 2023 -2024

Formulaire de renseignement à retourner à : contacte@collegioccitania.com

Nom :

Prénom :

Adresse :

Téléphone : E-mail :

Date de naissance : Lieu de naissance :

Profession :

Merci de préciser si vous êtes une personne en situation de handicap :

☐ OUI ☐ NON

Comment avez-vous connu notre organisme de formation ?.....

Quel style de formation voulez-vous suivre ?

☐ Présentiel ☐ Distanciel ☐ Sur-mesure

Quelle formation souhaitez-vous suivre ? Possibilité de cocher plusieurs cases

- ☐ Sensibilisation
- ☐ Module 1 : niveau vers A2 débutant et faux débutant
- ☐ Module 2 : niveau vers B1
- ☐ Module 3 : niveau vers B2
- ☐ Oral et Culture Occitane : niveau vers B2.1
- ☐ Complément baccalauréat
- ☐ Préparation au DCL
- ☐ Complément CAPES, CAFEP, CRPE
- ☐ Complément universitaire : précisez :
- ☐ Habilitation / DNL
- ☐ Atelier d'écriture : niveau minimum B2
- ☐ Atelier de conversation : niveau mini. A2
- ☐ CPF

Autre : précisez :

Merci d'indiquer le niveau estimé (une attestation de niveau pourra vous être demandée) :

☐ A1 ☐ A2 ☐ B1 ☐ B2 ☐ C1

☐ Je souhaite faire un don au Collège d'Occitania de : euros

Date :

Signature :

LO GAI SABER

Revista trimestrala

Ostal d'Occitania, 11 carrièra Malcosinat, F 31000 Tolosa

e-mail : abonament@logaisaber.com

BUTLETIN D'ABONAMENT

Vos podètz abonar o tornar abonar sus nòstre site Internet :
www.logaisaber.com (pagament securizat per carta bancària).

Formulari a completar en letras majusculas

☐ Sr, ☐ Da, Nom
Prenom
Societat
N° Carrièra.....
.....
Còdi postal Vila
País (per l'estrangier) : Tel. :
E-mail :
Profession

Soscrivi un abonament annadièr a la revista *Lo Gai Saber*

França

☐ 1 an 30 €

Estrangier e Otramar

☐ 1 an 35 €

Estudiant (*júnher una copia de la carta d'estudiant*).

☐ 1 an França 20 € ☐ 1 an estrangier 25 €

Abonament de sosten : a partir de

☐ 1 an 50 €

☐ Montant superior : €

Adesion a l'associacion l'Escòla occitana :

☐ 20€ ☐ 10€ (reduccion estudiants, caumaires...)

☐ Vos prègui de trobar çai-junt mon règlament per chèc (a l'òrdre de l'Escòla Occitana) a : *Lo Gai Saber - servici abonaments, Ostal d'Occitania, 11 carrièra Malcosinat, 31000 Tolosa*

☐ Règli per virament bancari

IBAN : FR76 1120 6200 2200 8026 8504 146

BIC : AGRIFRPP812

Mercés de plan indicar vòstre nom.

Data :

Signatura :

LO GAI SABER

BON DE COMANDA

NOM : PRENOM :

Adreça postala : N° Carrièra :

Còdi postal : Vila :

Adreça electronica :

Comanda los títols següents

Autor	Títol	Quantitat	Prètz
Total obratges			
Còst de pòrt : 1 vol. : 5€ ; 2 vol e mai : 10€			
Total			

☐ Mandi un chèc de€ redigit a l'òrdre de l'Escòla Occitana

Lo Gai Saber - abonnements

Ostal d'Occitania

11, Carrièra Malcosinat

F 31000 TOULOUSE

☐ Règli per virament bancari

IBAN : FR76 1120 6200 2200 8026 8504 146

BIC : AGRIFRPP812

Mercès de plan indicar vòstre nom

Fait a :, lo :

SIGNATURA :

ESCÒLA OCCITANA – LO GAI SABER

L'associacion Escòla Occitana, éditritz de la revista trimestrala *Lo Gai Saber* recèrca :

SECRETARI ADMINISTRATIU.

Estatut

Autoentrepreneire o salariat. Temps parcial : 4 oras / setmana minimum.

Missions (en relacion amb lo director et lo burèu)

Administracion : seguit del corrièr, organizacion de las reünions, demandas de subvencions.

Comptabilitat : bilanç, budgèt, seguit dels pagaments.

Communicacion : relança dels abonaments, animacion de las rets socialas, administracion e gestion del site internet.

Difusion : seguit dels abonaments, preparacion e seguit de las comandas, mesa a jorn dels estòcks et del catalògue, prospeccion.

Edicion : seguit dels projèctes, relacions extèrnas.

Competéncias

Informaticas : mestresa pack office, messatjariá e site internet.

Rets socialas : basas de Community manager (Facebook e Instagram).

Lingüisticas : occitan nivèl B2.

Comptabilitat : basas.

Qualitats requistas

Autonomia, rigor, capacitat d'organizacion, postura professional.

Lo candidat retengut serà seguit tot lo long de sa presa de pòste.

Candidaturas d'estudiants en occitan (Collègi d'Occitania, universitats...) benvenudas.

Adreissatz vòstra letra de candidatura acompanhada d'un CV a : contacte@logaisaber.com

COLLECCION *LO GAI SABER*
OBRATGES DISPONIBLES

BARDÒU, Franc (dr.) ; FOURIÉ, Joan ; FRAJ, Eric ; LAFARGA, Max ; ROQUETA, Ives ; LAGARDA, Andrieu ; CARBONA, Felip, *Sus la Poesia*, Tèxtes e traduccions de poètas espanhòls, breton, romanés, italians, bascs, galician, argentin, lituanian, alemans, turcs... *Lo Gai Saber*, n° especial 500bis, 2006, 120 p. 10€.

BARDÒU, Franc, *Atlas londonh* ; *Lo Gai Saber*, n° especial, 2006, 74 p. 8€.

BARSÒTTI, Glaudi, *Lo Capitani de la Republica*, *Lo Gai Saber*, n° especial, 2012, 15 €.

BARTHE, Roger, *Lexique Français-Occitan* (2e édition), Collègi d'Occitania, 1984, 204 p. 15€.

CARBONA, Felip (dr.) ; BÈC, Pèire ; LAFARGA, Max ; LAGARDA, Andrieu ; RAPIN, Cristian ; TARDIU, Joan-Pèire ; VIGUIÈR, Maria-Clara, *Poesia II*, (traduccions occitanas de tèxtes de J. W. Goethe, H. Heine, W. Shakespeare, G. A. Bécquer, F. de Quevedo, G. Leopardi, F. Petrarca, F. Pessoa, C. Brentano, H. Hesse, F. Hölderlin, R. M. Rilke, R. Alberti, J.R. Jiménez, O. Paz, E. Pound, V. Havel, J. A. Goytisolo, A. Machado, N. Guillén, M. Hernández, P. Neruda, C.-F. Ramuz, Sant Francés d'Assisi, J.L. Borges, etc.) *Lo Gai Saber*, n° 511bis, 2008, 120 p. 15€.

BLOUIN, Mathieu, *Les troubles à Gaillac*, publiés, traduits et annotés par Ernest Nègre, Collègi d'Occitania, 1976, 357 p. 15€.

CORREDOR MATHEOS, José, *Letra a Li-Po*, traduccion de Pèire Bec, *Lo Gai Saber*, suplement al n° 528, 46 p. 8€.

ESQUIEU, Marceau, *Cadastres* (trad. Française Max Lafarga), *Lo Gai Saber*, n° especial, 2006), 88 p. 10 €.

FARENC, Gustave, *Flore occitane du Tarn*, 75 p. 8€

FRANCO, ALDO (TRAD OCC D'IVES ROQUETA), *Persecucion Privada*, *Lo Gai Saber*, n° especial, 2010, 54 p., 15€

LAFARGA, Max, *A l'òrle del còr*, *Lo Gai Saber*, n° especial, 2006, 36 p. 5€.

LAFARGA, Max, *Camins d'enlòc*, *Lo Gai Saber*, n° especial, 1998, 36 p. 10€.

LAGARDA, Andrieu, *Le trésor des mots d'un village occitan*, 2006, 390 p. 20€

LAGARDA, Andrieu, *Vocabulari occitan*, 2003, 202 p. 15€.

LAGARDE, Christian (dr.), *Joseph Salvat (1889-1972), actes du Colloque de Rivel et Chalabre (6 et 7 Mai 1989)*, CIDO, 1991, 181 p. 15€.

- LAGARDE, Christian, *Cronica del Gai Saber*, 1995, 12€.
- MATHIEU, Christian, *De pena a fontblanca*, ill. de Jacques Fauché, Escòla Occitana, 2003, 171 p. 15€.
- NÈGRE, Ernest, *Les noms de lieux du Tarn* (4e édition), Bibliothèque du Français Moderne / Ed. d'Artrey, 1986, 127 p. 7,5€.
- NÈGRE, Ernest, *Les noms de lieux en France* (2e édition), Bibliothèque du Français Moderne / Ed. d'Artrey, 1977, 184 p. 10€.
- NÈGRE, Ernest, *Toponymie du canton de Rabastens (Tarn)* – 2e édition, Collègi d'Occitania, 1981, 512 p. 18€.
- REY, Antòni, *Cansons de mon país – Chants de mon pays*, Collègi d'Occitania, 1950, 10€.
- SALVAT, Josèp (dr.), *Antonin Perbosc (1861-1944) Hommage à sa mémoire*, Collègi d'Occitania, 1946, 78 p. 10€.
- SALVAT, Josèp (dr.), *Hommage à Albert Pestour (1886-1965)*. Collègi d'Occitania, 1966, 40 p. 5€.
- SALVAT, Josèp (dr.), *Hommage à Louisa Paulin*, Collègi d'Occitania, 1955, 48 p. 5€.
- SALVAT, Josèp, *Discours sur l'Amiral de Rohegude, maître ès-Jeux Floraux (1741-1834) à l'occasion du centenaire de sa mort*, Académie des Jeux Floraux, 1935, 5€.
- SALVAT, Josèp, *Discours sur Raynouard, maître ès-Jeux Floraux (1761-1836) à l'occasion du centenaire de sa mort*, Académie des Jeux Floraux, 1936, 49 p., 5€.
- SALVAT, Josèp, *Gramatica Occitana*, Collègi d'Occitania, 1999, 187 p. 15€.
- SALVAT, Josèp, *Le poète Auguste Fourès*, Collègi d'Occitania, 1974, 208 p., 15€.
- SALVAT, Josèp, *Los evangèlis del dimenge - Pregarias e cantics*, Collègi d'Occitania, 1957, 96 p., 15€.
- SAVARTÉS, Josèp, *País d'otra-amor*, Lo Gai Saber, n° especial, 2011, 114 p., 10€.
- TRESSERRE, François, *Hommage à Auguste Fourès*, prononcé à Castelnau-d'Aud le 16 mai 1926, Société d'Éditions Occitanes, 1926, 14 p., 5€.

**Una granda part dels numèros ancians del Gai Saber son disponibles
a la venda, sus demanda a abonament@logaisaber.com**

IMPRIMÉ EN FRANCE
Achevé d'imprimer en décembre 2023
chez Messages SAS
111, rue Nicolas-Vauquelin • 31100 Toulouse
Tél. : 05 61 41 24 14 • Fax : 05 61 19 00 43
imprimerie@messages.fr

IMPRIMIT EN FRANÇA
Acabat d'imprimir en decembre de 2023
En çò de Messages SAS
111, Carrièra Nicolas-Vauquelin • 31100 Tolosa
Tel. : 05 61 41 24 14 • Fax : 05 61 19 00 43
imprimerie@messages.fr

